NEMZETI NŐNEVELÉS.

XIX. ÉVFOLYAM. 1898. SZEPTEMBER. V. FÜZET.

ERZSÉBET.

Erzsébet, a mi bálványozott királynénk, nincs többé! Meghalt. Meggyilkolták!

Azt az áldott lelkű fejedelmi nőt, ki csak szeretni és szenvedni tudott, szeptember 10-én délután 2 órakor tőrrel döfte sziven egy, az utcza porából támadt emberi szörnyeteg, ki csak az irigységet és gyülöletet ismerte.

Van-e toll, mely leírja, szó, mely elbeszélje, köny, mely elzokogja azt a borzadást, azt a bánatot, azt az igaz részvétet, melyet a szenvedések által megszentelt királyné szörnyü halála okozott.

Gyászba boritotta e nap szeretett királyunkat, gyászba borította az egész magyar nemzetet. Milliók szeméből patakzik a köny, de nem birja enyhíteni azt a tenger bánatot; mert megmérhetetlen a veszteségünk, végtelen a fájdalmunk, mély és igaz a mi gyászunk.

Harangok szólanak, költők énekelnek. Jóságát beszélik az egész világon. Ima kél a szivben, ima kél az ajkon; egygyé forr a nemzet a kegyelet, az áhitat magasztos érzésében.

Meghalt; «eltemették a mi rajta földi». De nekünk tovább él, emléke velünk lesz; s mint volt életében, az marad minékünk időtlen-időkig: vigaszunk, reményünk; serkentőnk a jóra, örök eszményképünk!

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ EMLÉKEZETE.*

Szeretett kartársak, kedves növendékeink, gyászoló gyülekezet!

Soha megrendítőbb gyászeset nem hívott össze bennünket intézetünk e dísztermébe, mint az, a mely miatt most ide sereglettünk. Azon a gyászos estén, midőn a szörnyű hir bejárta sötét szárnyán fővárosunk utczáit és lakóházait és elmondta, hogy Erzsébet királynét, a mi drága imádott Nagyasszonyunkat, idegen földön gyilkos kéz gonoszúl lesujtotta: mindnyájan mintegy villámütéstől dermedetten némultunk el. Aztán a kételkedés szava tört ki lelkünkből, hogy talán nem mondott a hir valót; hisz lehetetlen, hogy az, ki egész életében nemes szívének áldásait árasztá másokra, gyilkos kéz dőfésétől veszszen el gonoszúl. A kétség zaklatásai közt alig birt üditő álom szállni szemünkre, s midőn más napra virradtunk, mind nagyobb bizonyossággal állott előttünk a nyomasztó rém, a borzasztó való. Azóta a nagy fájdalom alpesi súlya nehezedik szünetlenül kedélyünkre; ezt látjuk társaink bánatos szemében, ezt halljuk meg-megrezgő hangjukban, ezt olvassuk ki könyveinkből, ez jár-kel velünk napi foglalkozásaink között, ezt suttogja a szellő, mely városszerte a gyászlobogókat lengeti, ezt zűgja a harangok bús harmoniája.

Most összegyültünk ide, elhoztuk közösen bánatunkat, hogy gyászünnepet szentelve az elhunytnak, együttérző szíveink dobbanásainál keressünk enyhülést, keressünk írt fájó sebünkre.

Nehéz, nagyon nehéz lesz azt jelen esetben megtalálni. Talán

* Elmondatott a budapesti felsőbb tanítónő-képzőben és vele kapcsolatos felsőbb leányiskolában tartott gyászünnepen.

ERZSÉBET KIRÁLYNÉ.

csak az a gondolat vezethet felé, hogy az emberiség azon kiváló alakjai, a kik éltökben nagy erényeikkel az isteni tökéletesség felé törekedtek, nem halhatnak meg egészen, habár bevégződik is földi pályafutásuk; s midőn a sirhalom borul rájuk, nemcsak a fájdalom tölti el lelkünket, hogy meghaltak, hanem az a fölemelő érzés is, hogy éltek, köztünk éltek, a mieink voltak. Óh keressünk hát ez órában lelkünknek fölemelkedést, ha lehet vigasztalást megdicsőült halottunk erényeinek szemléletében; állítsuk lelki szemeink elé az ő dicső alakját, a mint élt, tett és szenvedett.

Vajha csekély erőmet, melyet e rajz vázolására igen gyöngének érezek, fokozná a határtalan tisztelet és hódolat, melylyel a megdicsőült erényei iránt viseltetem.

*

Hogy Erzsébet királyné jellemének képét megrajzolhassuk, vissza kell tekintenünk gondolatban gyermekkorára, ott keresni azokat az alapvonásokat, melyekből a későbbi ideális női jellem kifejlődött. Ott látjuk őt költői lelkű atyja és nemes szívű anyja közelében játszadozni, öt szép leánytestvére közt a legszebbet, a possenhofeni kastély parkjában. A szabad természetet s az állatokat nagyon szerette a kis leány. A közeli erdő őzikéi úgy ismerték, hogy kezéből vették ki a sóskenyeret. Volt mindig báránykája, boczija, kutyája, melyeket maga etetett és gondozott. És szerette már ekkor is a szegény népet. Mennyire örült, ha fenséges szülői megengedték, hogy valamelyik szomszéd faluba elmehessen s megnézhesse a búcsút, népmulatságokat! Szóba elegyedett itt az öregekkel, hallgatta ajkukról a régi meséket és regéket, melyek minden szépre fogékony szívében csak növelték a nép iránt való szeretetét. Egész rakás «búcsúfiát» vittek ilyenkor utána haza a szolgák, s bőven jutott ajándékából mind a kastélybelieknek, mind a falusi szegény gyermekeknek. Nem hiába mondta ekkortájt egyik tanítójának, ki magyarországi szent Erzsébetről beszélt előtte, hogy mennyire szeretne ő is úgy élni s hozzá hasonló lenni. S mily angyal volt a családban! Víg kedélyéért, nyájas, szelid lelkéért rajongva szerette mindenki, s ő viszont a leggyöngédebben szerette testvéreit. Ha

valamelyiket szülei megbüntették, a kis Erzsébet addig kért, esdeklett, míg el nem engedték a büntetést. Már ekkor gyakorolta azt a békítő, közbenjáró szerepet, melylyel később a trónon oly fényes tetteket vitt véghez.

Atyja, Miksa bajor királyi herczeg, egy alkalommal hosszabb időt töltött hazánkban s megtanulta szeretni és becsülni a magyarokat. Valószinű, hogy atyja hatása alatt fejlődött ki a kis Erzsébetben az a vonzódás nemzetünkhöz, mely őt később a trónon a magyarok védőasszonyává tette.

Neveltetése egyszerű, majdnem polgárias volt; nőtestvéreivel együtt egyszerű ruhában járt, táplálkozásuk is egyszerű és természetes volt. Az udvari élet megszabott formáit nem igen kedvelte s csak ritkán is jutott el Münchenbe, nagybátyjának, a bajor királynak udvarába. De a művészetek iránt élénken érdeklődött s már serdülő leánykorában sok jelét adta szépérzékének és költői, emelkedett lelkének.

*

Ily nemes erkölcsökkel, jó szívvel és fenkölt lélekkel lépett a már 17 éves, fölserdült hajadon az életbe — a trónra, mint urunk királyunk, I. Ferencz József császár és király hitvese, mely magas hely elfoglalására őt fenséges tulajdonai, testi és lelki bájai annyira méltóvá tették.

1854. tavaszán volt a felséges pár menyegzője, s hazánk egén, melyet a szabadságharcz legyőzetése után sötét felhők borítottak, nemsokára megjelent az első biztató fénysugár. Megnyiltak a börtönök és visszaadattak családjuk- és hazájuknak azok a politikai foglyok, kiknek legnagyobb vétkük az volt, hogy hazájuk jogait éltükkel-vérükkel védelmezték. Az ifjú fejedelem e kegyelmi tényében sokan egy gyöngéd női kéznek, a fenkölt lelkű hitvesnek a hatását vélték fölfedezni. És igazuk volt. A nemes női léleknek egyik legszebb tulajdonsága az, hogy a küzdők közül mindig a gyöngének, az elnyomott félnek kél védelmére; s Ausztria és Magyarország százados küzdelmeiben mi magyarok voltunk az elnyomottak. Erzsébet királyné a női szív finom intuitiójával fölismerte hazánk szomorú helyzetét, másrészt a magyar nemzetnek

két sarkalatos erényét: alkotmányához való ragaszkodását s a trón iránti hűségét s oda törekedett, hogy e két érzés, melynek a multban oly sokszor kellett egymással végzetes összeütközésbe jutni, ezentúl a magyarság szívében ellenmondás nélkül megállhasson.

Hogy még jobban megismerhessen bennünket, megtanulta nyelvünket, tanulmányozta történetünket, szorgalmasan olvasta elsőrendű íróinkat, kivált Jókait s a maga lelkével rokon Eötvös bárót. S az eredmény az lett, hogy a mint jobban megismerte, egyszersmind jobban meg is szerette magyar népét, a lovagias, hű nemzetet.

Mikor 1866 nyarán két ellenség kétfelől támadta meg Ausztriát: északon a porosz, délen az olasz, s a királynénak menekülnie kellett Bécsből, ő hozzánk, magyarokhoz óhajtott jönni gyermekeivel. Akadtak az udvar környezetében olyanok, kik le akarták beszélni e szándékáról, úgy gondolkozván, hogy hátha a magyarok, felhasználva a birodalom szorongatott helyzetét, jogaik visszaszerzésére kezesül elfognák a királynét és családját. A királyné megsértődve utasította vissza a gyanusítást s azt mondta: «Az a nemzet, mely oda állott Mária Terézia mellé akkor, mikor az egész világ elhagyta, ma sem felejthette el a «Moriamur» fenkölt jelszavát. Megyek hű magyarjaim közé!» El is jött és egy zugligeti villában élte át a viharos napokat.

Az, a ki így szeretett bennünket, minden kínálkozó alkalommal minden befolyását felhasználta, hogy az elnyomott magyar nemzet a maga ősi jogait, alkotmányos függetlenségét visszanyerje s a rákényszerített tespedésből a haladás és boldogulás útjára térhessen. A 60-as évekkel kezdődő s 1867-ben a koronázással végződő kiegyezési mozgalmakban hatalmas része van Erzsébet királyné jó szívének, az ellentéteket kibékítő nemes fáradozásainak. Mint a költő mondja:

«Fenkölt lelkét a fejedelmi férjnek
Hozzánk hajtá kegyes Mi-asszonyunk,
Már érezők, hogy vége lett az éjnek,
Vak kétségben nem kell bolyonganunk».

Igen. A sivár mult és a rákövetkezett szebb jövő válaszútján az ő dicső alakja áll, mint Magyarország védőasszonyáé. Később is velünk örvendett, ha ok volt rá s velünk könnyezett bánatos napjainkban. Csak azt az egyet említem fel, hogy zokogva borult Deák Ferencz ravatalára, mint a nemzet búsongó géniusza.

*

Így töltötte ő be szerepét, mint jóságos Anya, a nemzet nagy családjában. De jó szelleme volt a maga kis családjának is. A königgrätzi napokban s Rudolf trónörökös halálakor ő, a gyönge asszony, átértve női hivatását s összeszedve minden erejét, ő vigasztalta, támogatta szeretett férjét, a jó királyt, hogy a veszteségek súlya alatt össze ne roskadjon. — Gyermekeinek szerető, gondos anyja volt, sokat foglalkozott velük s igyekezett beléjük lehelni fenkölt lelkét. Szépen jellemzi őt mint anyát az az olasz főpap, ki a pápa áldását vitte meg Bécsbe neki s újszülött fiának. «Csodálatos, tüneményszerű szépség — így irja naplójában — ez a fiatal anya az ő gyermekeivel. A régi olasz mesterek képein láttam hozzá hasonlót: a madonnát és fiát. Ugyanaz a tisztaság, jóság és szívnemesség, ugyanaz a boldog beleolvadás egyetlen érzésbe, az anyai szeretetbe. Elfelejted, hogy koronás fő áll előtted; nem látsz egyebet, de azt az egyet tökéletességében látod: az anyát».

És csodálkozhatunk-e azon, ha egy ilyen anyának szívén soha be nem gyógyuló sebet ütött az ő egyetlen fiúgyermekének, az ő költői lelke örökösének, az ő és alattvalói reményének, Rudolf trónörökösnek szomoru halála (1889). Azóta soha se tudta feledni szörnyű bánatát, soha se tette le ennek külső jelét, a fekete gyászruhát. Egy igazi Mater Dolorosa.

Ez esemény nagy fordulópont életében. A külső pompa, az udvari élet fénye és formaságai az előtt sem igen vonzották; ettől fogva teljesen magába vonult, kerülte a népes társaságokat, a városi életet; kimenekült ennek bántó zajából a természet magányába, melyet gyermekkora óta úgyis mindig szeretett. S az erdők sötét csendjében és a napfényes rónákon, a hegyek szédítő magas-

latain s a végtelen tenger sima tükrén, vagy háborgó hullámain kereste lelke elvesztett nyugalmát, kereste Istent és csodálta műveit s imádkozott hozzá, hogy küldje Gilead balzsamát az ő fájó sebére.

Királynénk mély, vallásos kedély is volt, mint minden fenköltlélek. És költő is volt; költeményt keveset irt, bár nyilvánosság elé is került néhány szép sora, — de tettei bizonyítják lelkének költői magas szárnyalását. «Mert nemcsak az a költő, a ki verseket ir, hanem az is, s még inkább, a ki eszményileg fogja föl az életet, s minden tette egy-egy költői eszme megvalósítása». (Gyulai.)

Az Istenimádás és az emberszeretet, ez a két nagy érzés, sohasem távozott a megboldogult lelkéből; elkisérte utóbbi bolyongásaiban is s enyhületet adott lelkének. A jótékonyság angyala volt ő egész életében. Jót tett népek millióival, jót tett egyesekkel. Gödöllőn és környékén, hol régebben vidám vadásztársaságokban és gyermekei körében sok jó napot töltött, egész legendák keletkeztek a csodaszép és jóságos királyasszonyról, ki felkereste a szegényt alacsony kunyhójában, ellátta adományaival, megvigasztalta szívből fakadó édes beszédével, meggyógyította angyali szeméből kisugárzó szeretetével. Korfu szigetén is, hol utóbbi években «Achilleion» villájában sokat időzött, imádattal tekintett rá a szegény nép, melylyel sok jót tett. «Te örökszép királyné!» — kiáltották feléje a fiatal asszonyok. — «Isten áldása kisérje minden léptedet!» — így imádkoztak, keresztet vetve magokra az öregek. Mindenki kalaplevéve haladt mellette; nem egy ember pillantott rá könnyes szemmel. (Christomanos dr.)

*

De nem folytatom ... Köteteket lehetne összeirni az ő nemes szívéről s jótetteinek hosszú soráról. Kettős koronát viselt ő, mig köztünk élt: a fejedelmi hatalom földi, és a női erények égi koronáját. S ez utóbbin, mint a föntebbiekben vázlatosan kimutatni igyekeztem, ott ragyogtak a női kellem és báj, a hitvesi és anyai erények, az emberszeretet és jótékonyság, a szenvedés és vallásos megnyugovás drágakövei ...

És most már mind ennek vége! ... Erzsébet királyné holt

teteme a távol idegenből haza hozva, milliók könnyeitől megsiratva, ott nyugszik immár a bécsi kapuczinusok temploma alatt a Habsburgok családi sirboltjában ... Bizony nagy a mi bánatunk, kik benne annyit vesztettünk; de még nagyobb a fájdalmas férjé, sok csapástól látogatott jó királyunké, ki elmondhatja most a költővel: «Nincs a teremtésben vesztes, csak én!» Óh imádkozzunk érte az egek Urához, hogy enyhítse nagy bánatát s alattvalói hűségének s a legigazibb közrészvétnek látásából merítsen lelki erőt szörnyű óráiban; imádkozzunk érte, hogy tartsa őt meg a jó Isten még sokáig népeinek boldogítására!

Mi pedig ez órában tegyünk mindnyájan ünnepies fogadást, hogy megdicsőült királyasszonyunk nemes alakjának képét szívünkbe zárjuk s meg fogjuk ott őrizni, míg élünk, sőt átadjuk az utókornak, a jövő nemzedéknek is. Ha így teszünk, akkor a mi drága nagyasszonyunknak, századunk ez egyik legideálisabb nőalakjának, az életét nem oltotta ki végkép amaz ördögi lény gyilkos tőre. Az ő dicső emléke, az ő eszményi alakja, századok hosszú során át élni fog nemzedékről-nemzedékre a szívekben; élni, hatni, ösztönözni fog az erények követésére s az emberi gonoszság kiirtására; élni fog kivált a magyar földön, hol Erzsébet királyné annyi jót tett; élni fog különösen a magyar nők közt, mint a női és honleányi erények ideálja. — Így, bár a földi hatalom koronája leesett már fejéről: égi koronája ott ragyog fönn a magasban s fényével be fogja világítani a késő századokat.

... Tehát még sincs mindennek vége! Arany igék azok, melyeket nagy költőnk hirdet:

«Nem hal meg az, ki milliókra költé
Dús élte kincsét, ámbár napja múl;
Hanem lerázván a mi benne földi,
Egy éltető *eszmévé* finomúl,
Mely fenmarad, s nöttön-nő tiszta fénye,
A mint időben, térben távozik;
Melyhez tekint fel az utód erénye:
Óhajt, remél, hisz és imádkozik».

Komáromy Lajos.

SZOBROT A KIRÁLYNÉNAK.

Vajjon ki adott ennek az óhajtásunknak legelőször szavakban kifejezést? Ki tudná megmondani? A szivünk, a lelkünk tele volt vele, egyszerre, közvetetlen erővel tört elő a kivánság, valamennyien egyszerre éreztük, óhajtottuk, akartuk, talán valamennyien egyszerre mondtuk is: Szobrot a mi királynénknak!

Nem kellett egymást rábeszélni, buzdítani, lelkesíteni. Nem a másik akarja, én akarom, az én eszmém az én szivem óhajtása, hogy a mi királynénknak, a mi felséges Nagyasszonyunknak, a mi szent Erzsébetünknek szobra legyen az ország szivében. «Vagy nem méltó-e rá, hogy a haza szivében hordja annak emlékét, ki a hazát szivében hordozá? Emlékezést! emlékezést neki!»

Eltünődöm, elgondolkozom rajta, vajjon milyen lesz ez a szobor? Lesz-e művész, a ki százszorosan átérezve, a mit mindnyájan oly melegen érezünk, megihletve a szeretet erejétől formába önti, a mi után az egész nemzet vágyódik? lesz-e, a ki márványból kivési Erzsébetünknek azt a szobrát, mely a haza minden gyermekének szivében él, létezik, a mióta csak emlékezünk?

Jól tudom én, hogy a szeretet hatalmas érzése még nem teszi művészszé az egyént, de érzem, hogy ezt a szobrot csak olyan művész alkothatja meg, a ki rajongó lelkesedéssel szereti a királynét, a ki rajongó lelkesedéssel szereti ezt a nemzetet, a kinek a lelkében ott áll a királynénak az a szobra, melyet a nemzet állított neki a saját hatalmasan lüktető szivében!

Kislelkűség volna kételkedni! Ha a nemzet szive dobban meg, ha valamennyien olyan igazán egyet érezünk, lehetetlen, hogy

egy közülünk legalább tolmácsolni ne tudná a lelkünk álmát, a lelkünk vágyát, a szivünk akaratát!

Mi nem is kételkedünk! Várjuk erős hittel, bizó lélekkel a a mi királynénk szobrát, várjuk, hogy valaki — hogy így mondjam — áthelyezze a nemzet szivében álló szobrot az ország, a főváros szivébe!

De ez még nem elég! Nekünk ennél nagyobb, elodázhatatlanabb kötelességünk van! Nekünk a mi királynénk szobrát fel kell épiteni, fel kell állitani minden újabb nemzedék minden egyes tagjának szivében, lelkében, hogy az a márványszobor, a mely az ország fővárosát fogja diszíteni, minden időben csak külső jele, kifejezése legyen a haza hálás, hűséges gyermekeinek lelkében élő nagy királyné szobrának!

A míg e sorokat irom, újra meg újra megtelik a lelkem szeretettel és hálával a Gondviselés iránt, a miért testi és lelki szépséggel oly gazdagon megáldotta ezt a csodálatos asszonyt és aztán nekünk adta örök időkre!

Ennek az isteni ajándéknak, ennek a hatalmas erkölcsi tőkének az értékét még nem ismerjük igazán! De meg kell ismernünk, mindent el kell követnünk, hogy megismerjük, mindent el kell követnünk, hogy megtartsuk, gondozzuk, hogy véghetetlenül szeressük! Nekünk ez szent kötelességünk a gondunkat viselő Istennel szemben, a kitől nyertük, szent kötelességünk a nemzettel szemben, melynek örök időkre adta az ég!

Ápoljuk, gondozzuk, szeressük a mi szép, a mi jó, a mi sokat szenvedett, de a szenvedésben megtisztult, megnemesedett királyasszonyunk emlékezetét! Épitsük, épitsük a szobrát! Szobrot, szobrot állítsatok a királynénak, Szent Erzsébetnek ti magyar anyák a családi tűzhely mellett kunyhóban és palotában egyaránt, ti tanítók, magyar tanítónők az iskolában! Csepegtessétek be a fogékony, ártatlan gyermekek, az ifjuság szivébe lelkébe az ő emlékezetét! Jertek költők, énekeljétek meg nekünk a női ideált, a mi Nagyasszonyunkat, mondjátok el, hogy mennyire szeretett bennünket, a kiket olyan kevesen szeretnek; — hisz ez már magában véve is csoda, hogy úgy össze tudott forrni a magyar

szivvel — beszéljétek el újra meg újra az ő életének eseményeit, nemes lelkének harczait, küzdelmeit, martiromságát! Mondjátok el, mondjátok el százszor, hogy azért nem roskadt össze a csapások súlya alatt, azért volt erős a lelke, mert az Istenben feltétlenül bizni tudott, mert királyné létére alázatos szívvel-lélekkel hajlott meg az ő szent akarata előtt! Mondjátok el, milyen nagyon, végtelenül szerette Isten csodás világát, a természetet, annak minden jelenségét, de legjobban a szenvedésre, a küzdelemre teremtett embert! Oh milyen megható, igaz példája ennek a felséges asszonynak az élete, hogy ez a földi élet «e fájdalom s csalódással rakott» csak előkészítője egy másiknak, egy tökéletesebbnek, a mely az emlékezet utján vezet el az örökkévalóságba az Isten szine elé!

Sokat, sokat szenvedett ez az asszony, de boldogtalan még sem volt, mert *szivjóság* volt lelkének alapvonása, mert az igazán jó lelkek nem lehetnek teljesen boldogtalanok soha!

Mondjátok ezt el és még sok sok egyebet aprólékosan, élethűen, gondosan, szeretettel! Sokat, sokat beszéljetek nekünk róla ti mindannyian, a kik ismertétek, a kik a közelből figyeltétek meg gyöngéd lelke nyilvánulásait, éreztétek szivének melegét, ne veszszen el e nemes életből egy vonás sem; a mit meg lehet menteni adjuk át a halhatatlanságnak!

Szolgáltassunk anyagot Klionak, ha majd ő veszi át és szövi tovább ennek a csodálatos életnek a nemzetünk történetére, életére gyakorolt hatását, befolyását, hadd ismerjen rá a nemzet valamennyi tagja az idők végeiglen: igen igen, ilyen volt, ez volt a mi Erzsébet királynőnk! ez az ő szobra!

Most, hogy az elmult héten gyászunkban, mélységes bánatunkban, egyebet sem tettünk életben és iskolában egyaránt, minthogy az ő emlékezetével foglalkoztunk, most, most tudjuk meg csak igazán milyen nagyon, nagyon szeretjük őt! Mikor az én kis leányaimnak — 10, 11 éves gyermekeknek — beszéltem a kis Erzsikéről, a kinek mindig volt egy kedves kis állatja, kutyája, boczija, őzikéje, madárkája, mikor elmondtam nekik, hogyan ajándékozta meg búcsúfiával, a nép gyermekeit stb. stb. ezer kedves

apróságot, mikor szobrot építettem a lelkükben Erzsikéről — mert az ő kis szivükhöz így állott legközelebb a királyné, Erzsébet herczegnőről, Erzsébet magyar királynéról, ott csillogott a köny, a szeretet, a bánat könnye mindegyik szemében, mint a hű emlékezés megható záloga! Elhallgatták volna egész nap az édesbús regét a kedves királynéról, a ki nem maradt boldog Erzsike, hanem királyné lett belőle és nagyon hatalmassá lett és nagyon sokat szenvedett!

Állítsunk szobrot a királynénak!

Ápoljuk szivünk melegével, hűséges szeretetével emlékezetét!

Áldjuk a Gondviselést, hogy a miénk volt, hogy a miénk maradt!

Berta Ilona.

A FELSŐ FOKÚ NŐKÉPZÉS AUSZTRIÁBAN ÉS A BÉCSI LEÁNYGIMNÁZIUM.

A kinek alkalma volt közvetlen tapasztalatot szerezni arról a közönyről, melylyel a külföld tanügyi intézményeink iránt viseltetik, csak az lesz képes kellően méltányolni közoktatásügyünk jelenlegi vezérének a felső fokú nőképzést illető azon rendelkezését, a mely, midőn a kellő előképzettséget szerzett nők részére megnyitotta a mi egyetemünk kapuit, hatásában egyúttal az ország határain túl terjedt s a helyes irányú nőemánczipácziónak széles körben hathatós előmozdítója lett.

Nyiltan bevallva és elismerve találjuk ezt a «*Verein für erweiterte Frauenbildung*» által fentartott bécsi leánygimnázium azon Értesítőjében, mely ez intézet czéljának és tantervének ismertetése után, megemlékezvén a nőknek egyetemi tanulmányokra bocsátását előmozdító körülményekről, ekképen nyilatkozik.

«Ebben az irányban nagyban előmozdította a nőképzést dr. Wlassics Gyula közoktatásügyi magyar miniszternek Ő Felsége hozzájárulásával 1895. évi november hó végén tett azon rendelkezése, mely szerint ezentúl Magyarországban a nők orvos- és gyógyszertani, valamint filozófiai tanulmányokra bocsáttatnak. Az osztrák törvényhozás költségvetési bizottsága ezek után szintén indíttatva érezte magát, hogy az ausztriai nőképzés érdekében lépéseket tegyen és a kormányt utasítsa, tegye lehetővé, hogy külön e czélra megjelölendő gimnáziumokban érettségi bizonyítványt szerzett leányok tanulmányaikat a filozófiai és orvosi fakultásokon folytathassák, valamely külföldi egyetem orvosi

fakultását végzett nőhallgató pedig a doktorgradus elnyerése czéljából szigorlatot tehessen.»

Megjegyzendő, hogy Ausztriában a nők addig sem voltak egyetemi előadások hallgatásából teljesen kizárva, sőt hogy ezt egy 1878. évi kormányrendelet szabályozta is. E rendelet megengedte, hogy az egyetemeken miniszteri jóváhagyás mellett esetről-esetre csakis nőknek szánt előadások tartassanak, és hogy — szoros kivételkép — férfi-hallgatóknak tartott rendes előadásokat is hallgassanak egyes nők, az illető tanárnak a fakultással egyetértő engedélye mellett. Ily nő-hallgatók azonban sem rendes, sem rendkivüli hallgatók nem lehettek, csak egyes meghatározott előadásokra bocsátott vendéglátogatók, kik az előadások hallgatását igazoló hivatalos okmányt nem nyertek és semmiféle vizsgálatra nem bocsáttattak. Elvi álláspontja pedig az volt a rendeletnek, hogy miután az ausztriai tanügy természete szerint legalább a felső oktatás nemi szétválasztás mellett történik, a nőknek egyetemre bocsátásáról *általában* szó nem lehet.

A nélkül hogy fentebbi (1878. évi) rendelkezés hatályon kivül helyeztetett volna, a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumnak az egyetemi nőképzésre vonatkozólag legközelebbi fontos intézkedése az a rendelet volt, mely — dr. Wlassics Gyula példáján indulva, — a költségvetési bizottság már említett kormányutasításának törvényhozási tárgyalása után 1897. évi márczius hó 23-án 7155. sz. a. adatott ki.

Ez a rendelet akképpen intézkedik, hogy ezentúl a nők, részint mint rendes, részint mint rendkivüli hallgatók, hallgathatják, — de kizárólag csak — *a bölcsészeti kar előadásait.* Közös feltétele a 18 évet betöltött életkor és az ausztriai állampolgárság. *Rendes* hallgató az lehet, ki az 1896. évi márczius hó 9-én 1966. sz. a. kelt rendeletben megszabott feltételek mellett az ugyanott megjelölt gimnáziumokban érettségi vizsgálatot tett, — *rendkivüli* hallgató az, ki tanítónőképző- vagy azzal esetről-esetre meghatározandó egyenértékű intézetet végzett. Rendes hallgató 4 évi tanulmányainak elvégzésével bölcsészettudori szigorlatot tehet; a felsőbb leányiskolai, vagy leány-középiskolai tanár-

vizsgálatra való bocsátás feltételei azonban csak egy ezentúl kiadandó külön rendeletben fognak megállapíttatni.

Végül az 1896. évi márczius 19-én 6559. sz. rendelet azt a kérdést szabályozza, hogy mily feltételek mellett szerezhető meg az orvos-tudori oklevél. Ennek értelmében az orvosi diploma csak külföldön szerzett oklevélnek nostrifikácziója útján szerezhető meg, a mi az ausztriai állampolgárság, meghatározott életkor, *Ausztriában* szerzett érettségi bizonyítvány és egy kiegészítő szigorlat feltételéhez van kötve.

Látjuk ezekből, hogy a már mindenki által szabályszerűen megszerezhető érettségi bizonyítványhoz kötött felsőbb tanulmányok közül eddig *csak a filozófiai fakultás* teszi azok elvégzését Ausztriában lehetővé, míg az a növendék, ki orvosi tanulmányokat óhajt végezni, ezentúl is a külföldre van utalva, és hazájában csak az ott szerzett oklevél nostrifikácziójával érvényesítheti szakképzettségét. A ki pedig filozófiai tanulmányait elvégezte is Ausztriában, szakképzettségét egyáltalán nem érvényesítheti ott. A tanárvizsgálat letehetése ugyanis még csak kilátásba van helyezve, és tanárnők alkalmazását igénylő leány-középiskolák szervezését sem most, sem a jövőben nem tervezi az állam. Annál komolyabban buzdítja a tartományokat és városokat ilyenek felállítására. Nem tartom feleslegesnek az e tárgyban 1897. évi márczius hó 24-én 895. sz. a. a tartományfőnökökhöz intézett leiratnak bővebb ismertetését, mert világos képet ád egyfelől a kormánynak a magasabb nőképzésre nézve elfoglalt álláspontjáról, másfelől azon eljárásról és módokról, melyek szerint a nőképzést közvetítő iskolák *kialakulását* és szervezését óhajtja.

«A magasabb nőképzés kérdése — mondja a rendeletében a közoktatásügyi miniszter, — már évek óta élénken foglalkoztatja a bel- és külföld közvéleményét, s értekezleteken, folyóiratokban és napilapokban minden oldalról tárgyaltatott. Az 1896. év költségvetési előirányzat tárgyalásakor ezen kérdést illetőleg a képviselőházban állást foglaltam, s azon elvek és czélok ismertetésére, melyek az egész magasabb nőképzés érdekében megindítandói szervezési munkáknál irányadók legyenek, annál nagyobb súlyt

helyezek, mert ezen fontos ügyben egyúttal *Czimed* tetterős támogatását kérem.

A közoktatási kormány nem ismeri félre a kor azon irányzatát, mely a leányok részére a férfiakéval egyenértékű képzettséget s ezzel egyszersmind nagyobb keresetképességet követel, s a mennyiben ezt a nő természete és a tényleges szükségletek igazolják, nem akar annak útjába állani, sőt azzal inkább számot vetni óhajt. Mindazonáltal nem lehet szándéka, hogy a leányok részére korlátlanul hozzáférhetővé tegye a férfiak igényeihez mérten berendezett gimnáziumokat és reáliskolákat, továbbá mindazon kereseti pályákat, melyeket eddig elegendő, sőt fölös számban férfiak foglalnak el. Ez a nő természetes hivatását és fizika sajátosságat veszélyeztetné, s nem történhetnék meg a férfi súlyos megkárosítása nélkül, kinek keresetképessége a verseny harczában oly mértékben csökkenhetne, hogy a család alapítását és fentartását is megnehezítené, sőt kizárná. De a jelen viszonyok között ily fokú kedvezmény nem is felelne meg szélesebb néprétegek általánosabb szükségleteinek, a mi egyedül igazolná az ezzel járó tetemes közköltségeket.

Ha azonban egyes leányok saját ösztönükből és magántanulás által, vagy magángimnáziumokban elérték a szellemi érettségnek fiuk elé kitűzött fokát, méltánytalanság volna, ha nyilvános érettségi vizsgálat letevésében megakadályoztatnának és annak sikeres kiállása esetén, az azzal törvényesen járó kedvezményeknek legalább egy része tőlük megtagadtatnék. Még kevésbbé volna méltányos, ha teljes érvényű érettségi bizonyítványt szerzett leányoknak külföldön végzett egyetemi tanulmányaik alapján nyert tudori oklevele hazáj ukban minden érvényét vesztené, s így ők fáradságuk jutalmától teljesen elesnének.

Mindezek megfontolásával ausztriai honosságú leányok részére megállapíttattak azok a feltételek, melyek mellett az ország egy vagy több gimnáziumában érettségi vizsgálatot tehetnek, külföldön szerzett tudori oklevelök nostrifikálhatók, s rendes vagy rendkívüli hallgatók minőségében a bölcsészeti karba felvehetők.

Ezek az intézkedések azonban csak kis körre szorítkoznak, melynek nyilvános (leány) gimnáziumok szervezése által leendő szélesbítését a közoktatási kormány *nem tervezi*. Ezt magánvállalkozásra bizza, melynek tapasztalatait és sikereit figyelemmel fogja kisérni.

Legközelebbi gondoskodást egy népünk széles köreit, főleg a középosztályt félreismerhetetlenül érintő tényleges szükség igényel, melyet azok érzékeny áldozatok nélkül részben sem képesek kielégíteni.

A leányok nyilvános tanítása eddig lényegileg amaz ismeretek közvetítésére szorítkozott, melyet a nép- és polgári iskola nyujthatott, s mely a leány 14 éves korában befejezést nyert. A magasabb képzésről csaknem kivétel nélkül magánintézetek gondoskodnak, melyek szervezetére a közoktatási kormány kevés, fentartására semmi befolyást sem gyakorol, mert legtöbbje csak a tandíjakból tartja fenn magát, a vállalkozónak jövedelem forrásul szolgál, s ennek folytán csak a jobbmódú lakosság részéről közelíthető meg. Pedig kétségtelenül fontos érdek, hogy szegényebb sorsú leányok közül is minél számosabban részesüljenek a nép- és polgári iskolát meghaladó magasabb nevelésben, a mely őket a ház vezetése és gyermekeik nevelése körül a természet által elejük szabott feladataik teljesítésére jobban képesíti, s nekik az esetben, ha hajadonok maradnak és fentartásukról maguknak kell gondoskodniok, kenyérkereső foglalkozáshoz szükséges képzettséget nyújt. Oly tantárgyak, minők a mennyiségtan, természetisme, rajz és kézimunka, a leányok gyakorlati érzékét fogják felébreszteni, a földrajz és történet, a nyelvek és ének pedig szellemüket értékes intellectualis tartalommal gazdagítják, a mely a vallás-erkölcsi nevelés szilárd alapján, a családi életet nemesíti s a gyermekek házi nevelésére a legjótékonyabb befolyást fogja gyakorolni.

A tantárgyak választása és összeköttetésük könnyen alkalmazkodik a tartományok és nemzetiségek, kisebb és nagyobb városok helyi körülményeihez és ezen magasabb leányiskolák *többféle tipusaiban* a különböző igények teljesebb kielégítést találnak.

Ezen iskolák egészséges fejlődése két feltételhez van kötve: a helyes szervezethez és jól képzett tanerők alkalmazásához.

A jó szervezethez a bel- és külföld hasznos mintákat nyujt, s a közoktatási kormány erre nézve támogatást igér; a mi a másik, sokkal fontosabb feltételt illeti, úgy már ezen iskolák sajátos rendeltetése is azt ajánlja, hogy a tanítás és nevelés *női* kezekre bizassék. Hogy azok kellően kiképezve és megfelelő számban rendelkezésre álljanak, arról a közoktatási kormány akképen gondoskodott, hogy filozófiai tanulmányaikat bevégzett egyetemi nőhallgatók részére tanárvizsgáló bizottságokat fog kirendelni, melyektől e jelöltek felsőbb leányiskolákra szóló tanképesítést nyerjenek. A közoktatási kormány ezen intézeteket máskép nem segélyezhetvén, azok az illető tartományok és városok anyagi ellátására bizatnak.»

Az ismertetett leirat több szempontból érdekes, mindenekelőtt következtetni enged annak okára, hogy a nők orvosi szakképzése miért van csak közvetve (a külföldi egyetemek igénybevételével) lehetővé téve és több rendbeli akadálylyal megnehezítve. Másodsorban a filozófiát végzett egyetemi nőhallgatóknak előbb csak kilátásba helyezett tanárvizsgálata itt biztosabb alakot ölt. Továbbá nemcsak arról győződünk meg, hogy féltékenységtől és bizalmatlanságból ment szabadelvűségünk az egyetemre bocsátott nőhallgatóinknak szabadabb és teljesebb érvényesülést enged, hanem egyúttal arról is, hogy felsőbb leányiskoláink révén a polgári iskolánál magasabb nyilvános leánynevelésről már közel egy negyedszázaddal hamarább gondoskodtunk, mint azt a nyugoti társállam tette. Végül azonban figyelmet érdemlő tanulságot is vonhatunk egyeseknek a leánynevelés egységesítésére törekvő igyekezetükkel szemben arra a helyesebb eljárásra nézve, a mely különféle szükségeknek megfelelő *különböző iskolatipusok* teremtésére utal.

A mi a leányok érettségi vizsgálatát szabályozó rendeletet illeti, ez tulajdonképen csak módosítása az 1878. évi szept. hó 21-én 15,551. sz. a. kelt rendeletnek, mely ez ügyben az első intézkedés volt. Minthogy pedig akkor az érettségi vizsgálat rendes egyetemi

tanulmányokra még nem jogosított, annak sikeres kiállításáról az «érettségi» jelzőnek elhagyásával egyszerű «bizonyítványt» adtak csak ki, következetesen mellőzve azt a záradékot is, melynek értelmében a szóban levő bizonyítvány felső tanulmányokra képesít. Ezt a záradékot különben az 1896. évi újabb szabályzat is elhagyandónak rendeli, aligha nem azért, mert ez idő szerint is az érettségit tett leányok előbb nem az egész egyetem, hanem annak csak egyik fakultása áll nyitva.

Az érettségi vizsgálatra bocsátásnak feltételei: a betöltött 18 éves életkor és annak igazolása, hogy az illető növendék vagy valamely magángimnáziumban mint rendes tanuló, vagy valamely nyilvános gimnáziumban mint magántanuló, vagy végül otthon szakszerű vezetés mellett a szabályszerű terjedelemben gimnáziumi nevelésben részesült. A vizsgálati engedélyt az illetékes tartományi középiskolai tanfelügyelő adja meg, kitől a miniszteriumhoz lehet fölebbezni.

A gimn. leánytanulók szóbeli érettségi vizsgálata közvetlenül a fiuk vizsgálata után tartatik. (Az irásbeli vizsgálat egyidejűleg, de elkülönítve folyik, a feladott tételek ugyanazok.)

Leányok részére érettségi vizsgálatokat minden tartományban megjelölt *egy*, a tannyelv különbsége esetén *két* gimnázium tarthat, még pedig a fiuk érettségi vizsgálatára kötelező szabályzat szigorú szemmeltartásával, annak oly módosítása mellett, hogy leányoknál az érettségi vizsgálat, a hittan, természetrajz és filozófiai propädeutika kivételével, a mely tárgyakból elővizsgálatot tenni tartoznak, valamennyi tantárgyra kiterjesztendő. A történelemből és természettanból teendő vizsgálat alul a leányok ép oly kevéssé menthetők fel, mint bármely más tantárgyból, holott a fiuk az utolsó négy félévben szerzett kitünő, jeles vagy dicséretes érdemjegyek alapján egy vagy több tárgy alul felmenthetők, s részükre a legjobb esetben, a vizsgálat csupán két tantárgyra szorítható.

Ha a leánynövendék a felsorolt tárgyakból teendő elővizsgálaton egy tárgyból megbukik, ebből az érettségi vizsgálat előtt javítóvizsgálatot tehet; ha több tárgyból kap elégtelen osztályzatot, abban a tanévben nem bocsáttatik érettségire.

Legfeltünőbb e szabályzatban az, hogy az érettségi vizsgálatra bocsátás előtt nem követel osztályvizsgálatokat. És ez igen bölcs intézkedés. Az érettségi vizsgálat ugyanis nem tartozik már szorosan a gimnáziumhoz s az, hogy mikép szerezte meg valaki az érettségi vizsgálat sikeres megállásához szükséges ismereteket, bátran bizható az érdekelt félre. Nálunk e tekintetben még sok az alakiság. Végzett tanulmányok igazolásához ugyan mindenkor kötni kell ily vizsgálatra bocsátást, már csak azért is, hogy jogosulatlan kisérletezések elkerültessenek, de mint a példa mutatja, nem szükséges ahhoz annak követelése, hogy az illető a gimnázium minden egyes osztályából külön tegyen vizsgálatot. Igaz, hogy épen az attól való eltekintés tette lehetetlenné, hogy a leányok is azokban a kedvezményekben részesüljenek, melyek a fiúk részére engedélyezhetők; de viszont megint ez teszi lehetővé a leánygimnáziumoknak a fiugimnáziumtól eltérő alakulását, s a szükséges előtanulmányoknak a leány természetéhez való alkalmazását még külső viszonyaiban is. A mily helytelen volna, ha a leányok gimnáziumi nevelése a fiukéhoz hasonlóan azoknak már 10 éves korában történnék: annyira indokolatlan volna ezt később, mikor a leány testi és szellemi fejlettsége a fiukét már túlhaladta, ugyanazokhoz a lassan emelkedő lépcsőkhöz kötni, melyek a fiu másnemű korviszonyaiban és fejlődésében találnak igazolást. Ennek figyelembe vétele követeli meg egyfelől ezt, hogy a leányok gimnáziumi nevelése a fiugimnáziumtól eltérő szervezetű iskolában történjék, másfelől pedig, hogy ez az iskola, hacsak munkásságának eredményét illuzóriussá tenni nem akarja, kizárólag a gimnáziumi nevelés czéljaira törekvő *szakiskola* legyen, minden egyéb mellékczélok szolgálata nélkül. Ezt itt azért tartom szükségesnek hangsulyozni, mivel, a mint arról még szó lesz, nálunk egyes tanférfiak e kérdésben máskép gondolkoznak, s a leánygimnázium kérdését vagy a fiugimnázium módjára, vagy másnemű leánynevelő intézetekkel komplikálva vélik megoldhatni. Ausztriában mindjárt felismerték a helyes utat. Bizonyítja ezt annak a leánygimnáziumnak szervezete, a mely ismertető közleményemnek másik tárgya.

Hogy a leányok érettségi vizsgálatra bocsátásának és ezzel kapcsolatban a felső tudományos nőképzésnek kérdése mennyire kívánta már az általános rendezést, arról mi sem tanuskodik jobban, mint az a tény, hogy a kormányintézkedést megelőzőleg, de annak biztos reményében, már évek előtt szervezkedtek e czélra intézetek, melyeket csakis a közvéleménybe átment általános szükség érzete létesített.

Prágában már 1891-ben állított fel a Minerva-egylet egy cseh leány-középiskolát, 1892-ben nyilt meg a «Verein für erweiterte Frauenbildung» által szervezett bécsi leánygimnázium, s ennek tanulmányozása alapján létesült 1893-ban a «weimari reformegylet» által létesített leánygimnázium Karlsruhéban.

Midőn mult évben a tanítóképzés ügyének és intézményeinek tanulmányozása végett a magas közoktatási kormány kiküldésébe külföldön jártam, Karlsruhéban nem sok jót hallottam ez utóbb említett leánygimnáziumról. Nem tudom, mennyi róható fel abban a felső nőképzés iránt Németországban uralkodó elfogultságnak, de tényleg ezen leánygimnáziumnak sem épülete, sem tanártestülete nincs, osztálya pedig csak három van, melyekben a tanítás nagy rendetlenségben folyik. Egy izben a város vette át, újabban azonban, a mint ép ottlétemkor helyi lapokból olvastam, megint a nőegylet fogadja gondjaiba és Heidelbergába helyezi át.

Sokkal örvendetesebb, sőt tanulságos, a bécsi leánygimnázium szervezete és eddigi működése. Általános humanisztikus műveltséget van hivatva közvetíteni oly leányoknak, kik, mint felső tanulmányokra törekvő nők, az egyetemi képzés előfeltételét tevő érettségi vizsgálat czéljaira igénylik ezt a magasabb képzettséget.

Hat évi csöndes, de kitünő vezetés alatt álló munkásság után az elmult tanév végén bocsátotta ez az intézet növendékeinek első rajját az akadémiai gimnáziumban, állami bizottság előtt megtartott érettségi vizsgálatra, a melynek eredménye annál dicséretesebb, minthogy külső sikerét jóval felülmulta belső értéke.

Az intézet igazgatója dr. Hannak Emánuel, ki egyúttal a hires bécsi pedagógiumnak is széles körben ismert vezetője, kitünő pedagógus, jelentékeny tudós és tankönyvíró, s már szer-

vezésében részt vett, éltető lelke az intézetnek. Az ő vezetése alatt 22 állami gimnáziumi és reáliskolai tanár működik az intézetnél, a melynek helyiségeit, kizárólag délelőtti előadásokra a községi Pedagógium tágas és jól felszerelt épülete szolgáltatja. Az intézet fentartási költségeit tisztán a befolyó tandíjak fedezvén, ezt évi 150 frtban kellett megállapítani, a melynek felét csak különösen figyelemreméltó esetekben engedik el. Noha ezen oknál fogva ez intézet szegény növendékeknek nem igen való, ez tanulóanyagát mégis nagyrészt a vagyontalan értelmi középosztályból nyeri.

Szervezete igen érdekes és tanulságos. Mindenben alkalmazkodik az elérendő czélhoz, valamint tanítványainak testi-lelki sajátosságához. Tekintettel levén arra, hogy a magasabb fokú tanulmányok leányoknak csak akkor valók, ha azokat feltünő hajlam és kiválóbb tehetség teszik erre hivatottá, a mi pedig csak előrehaladottabb életkorban nyilvánul: a leánygimnáziumba való felvételhez szükséges elhatározás idejét 3—4 évvel későbbre halasztotta, mint ez fiuknál történik. Ehhez képest sikeres felvételi vizsgálat alapján a növendékek csak 14 éves korukban vétetnek fel a leánygimnáziumba, mikor már az elemi iskolai öt osztályra következő polgári iskolai három osztályt is elvégezték. De egyúttal ez tette lehetségessé, hogy a leánynövendékeknek ezen korban való fejlettsége szerzett általános ismeretük alapján a gimnáziumi kiképzés 8 évről 6 évre redukáltatott, még pedig a tanulók minden túlterhelése nélkül. Pedagógiai és higienikus szempontok alkották meg ezt a szervezetet, s az érettségi vizsgálat eredménye igazolta helyességét.

A leánygimnázium tehát nem teljes gimnázium; sem az évfolyamok számára, sem a tananyag felosztására nézve, nem egyezik a fiugimnázium szervezetével. Felöleli ennek négy felső osztályát, melyeket egy előkészítő évfolyam megelőz és egy ismétlő évfolyam követ. A négy középső (II., III., IV., V.) osztályra nézve minden disciplina tekintetében a fiugimnáziumi tanterv mértékadó, kivéve a filologiai tárgyakat, melyek más anyagfelosztást követeltek. Ily formán az intézet a normál tantervben esetleg beálló változásokhoz mindenkor könnyen alkalmazkodik, a tanárok a két

helyen folyó munkásság összehasonlításából biztos zsinórmértéket nyernek, s a leányok munkaképességét meghaladó túlterhelés elkerülhető.

A filologiai tárgyaknál ekkép jelentkező időveszteséget, mely a latin nyelvnél két, a görögnel egy évet tesz ki, nem a tananyagban, hanem a módszerben kell pótolni. A tanár e czélból az alsó fokon mellőz minden oly különösséget és részletet, a mely utóbb az olvasmány kapcsán kisebb fáradsággal és nagyobb eredménynyel tárgyalható; az alaktant nem terjedelmes rendszerességgel, hanem tipikusan összefoglalva adja elő, mert az alakok igaz elsajátítása szintén csak az olvasmány alapján történhetik. Megszünik tehát az elemi oktatásnak önkényes kétfokúsága, («rendes» és «rendhagyó»), különválasztatik minden «eltéréses kivétel», s mihamarább az olvasmány lép előtérbe.

Az I. oszt. feladata, hogy a polgári iskola három osztályában szerzett ismereteket ismételje, kiegészítse és a növendékek képzettségét arra a fokra emelje, melyet a fiuk a gimnázium IV. osztályában érnek el, a mi annál könnyebb, mert a tanterv a realiákat a legszükségesebb tudnivalókra redukálja. Minthogy pedig a gimnázium 4 felső osztályának tananyaga, kivéve a filologiai szakokat, a leánygimnázium V. osztályában már elvégeztetett, a VI. osztály legfőbb czélja, hogy a tanultakat ismételje és mélyítse. Ezt az ismétlő tanfolyamot a körülmények igazolják. Ha már a gimnázista fiuk is, kik pedig csak hat tárgyból tesznek érettségi vizsgálatot, nagy tehernek érzik azt, hogy az osztály tananyagával együtt az egész vizsgálati tananyagot magukkal kell hurczolniok: mennyivel terhesebb az a leánynövendékekre, kik 12, tehát kétszerannyi tárgyból tesznek vizsgálatot. Minthogy pedig az államgimnáziumokban is iskolaszerűen szervezett ismétlő tanítás van gyakorlatban (mennyiségtanból a VIII. oszt.-ban): úgy egészségi, mint didaktikai érdekekből előnyösebb a vizsgálatra szükséges összefoglaló tanulmányoknak a házi foglalkozástól való elvonása és teljes egészében az iskolába áthelyezése. Tanárok által irányított ilyen ismétlő tanulás a növendékeket természetszerűen vezeti át a mellekesről a lényegesre, s egyúttal alkalmat ad a tanároknak is, hogy

azon részeket. melyeket annak idején a tanuló nem fogott fel teljesen vagy helyesen, most újból megmagyarázzák és élesebb világításba helyezzék. A VI. osztályban ezért csak a filologiai tárgyakban folytatják az osztálytanítást, a többi tárgyból pedig csak az érettségi vizsgálatra előkészítő ismétlő oktatás folyik akképen, hogy minden egyes osztály tananyagára két hónap esik; a mennyiségtanra nézve a viszonyok még kedvezőbbek, mert itt alkalom nyilik a II., III. és IV. osztályban nem mindenkor elért világosságot a tananyag felfogásában, két évi ismétlő tanítással pótolni.

Az óraterv egész általánosságban a következő:

Tantárgy	Heti óraszám					
	I. oszt.	II. oszt.	III. oszt.	IV. oszt.	V. oszt.	VI. oszt.
Hittan	2	2	2	2	2	2
Latin nyelv	8	6	6	5	5	5
Görög nyelv	—	5	5	5	5	5
Német nyelv	4	3	3	3	3	Ismétlő tanítás
Földrajz	3	—	—	—	II. félévben 3	
Történelem	—	3	4	3	I. félévben 3	
Mennyiségtan (számtan, mértan)	4	4	3	3	2	
Természetrajz	3	2	2	—	—	
Természettan	3	—	—	3	3	
Philosophiai propädeutika	—	—	—	2	2	

A részletesebb tanmenetet csak nehány tárgyban tüntetem fel.

Latin nyelv. Alaktan a kivételek mellőzésével; az ige törzsparadigmái a perifrasztikával együtt, továbbá ferre, toltere, ire, velle. A mondattan csak annyiban jön figyelembe, a mennyiben az előforduló mondatok megértésére szükséges; rendszerességre nem kell törekedni. (I. oszt.) — Azon mondattani részek közlése, melyeket az olvasmányra átmenet feltételez: accusativus cum infinitivo, nominativus cum infinitivo, vég-, ok-, czél-, idő- és módhatározói

mondatok; timere, impedire és dubitare szerkezete; supinum, ablativus absolutus és participium coniunctum; a casusok. Olv. Cornelius Nepos és Curtius Rufus, honnan a nyelvtani magyarázatokhoz szükséges példák is vétetnek. (II. oszt.) — Cornelius Nepos Cäsar és Ovid. Nyelvt. rész: mód- és időtan. (III. oszt.) — Livius: I. és XXI. Sallustius: Jugurtha. Nyelvt. ismétlés mint a quintában és sextában. (IV. oszt.) — Cicero beszédei s egy kisebb filozófiai irat; Virgil I., II., IV. Nyelvt. mint a kvartában. (V. oszt. — Tacitus és Horácz. (VI. oszt.)

Görög nyelv. Ennek tananyaga könnyebben felosztható, mint a latin nyelvé. Ha a VI. osztályra az octava, az V. oszt. a septima, a negyedikre sexta tananyaga vitetik át, úgy különben hasonló körülmények mellett eléretik a lehető mérték. Az alsó osztály tanczélja is lényegében azonos maradhat a tertiáéval. Időkimélés czéljából vissza kell majd nyulni a szervezeti tervezet régi határozataihoz, mely a quartaban verba anomaliat és casustant követel; továbbá fel lehet majd venni a quartaba Xenophon olvasását, a mit belátással biró tanférfiak régen óhajtanak. Ha azonkívül ezen a fokon a görög órák száma még szaporíttatik, úgy a II. osztályra az alaktan esik a mi-végű igékig. III. oszt.-ban: Verba anomalia (I. félév) Xenophon és a casustan (II. félév). — IV. oszt.: Xenophon, Herodot, Illiász. Mód- és időtan. — V. oszt.: Illiász, Odyssea Demosthenes. — VI. oszt. Odyssea, Plátó, Sophokles.

Mennyiségtan. Arithmetika: A négy alapművelet algebrai kifejezésekkel; négyzet- és köbgyök; első fokú egyenletek egy és több ismeretlennel; kamatos kamatszámítás. *Mértan:* a plaminetria és stereometria elemeinek összefoglalása. (I. oszt.) *Arithm.* A négy első számtani művelet tudományos tárgyalása, a számok oszthatósága, a legnagyobb közös osztó és legkisebb közös többszörös elmélete. Törtek. Számrendszerekről általában és a tizedes számrendszer különösen. Arányok és aránylatok. Első fokú egyenletek egy és több ismeretlennel. *Mértan:* Tudományosan megokolt planimetria. (II. oszt.) *Arithm.* Hatványok, gyökök és logarithmusok. Másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. *Mértan:* stereometria és trigonometria. (III. cszt.) *Arithm.* Másodfokú egyenletek két isme-

retlennel és másodfokú egyenletekre visszavezethető magasabb egyenletek; haladványok. Kamatos kamat- és járadékszámítás. Láncztörtek. Diophantikus elsőfokú egyenletek, kombinácziók, binominalis tantétel. *Mért.* Trigonometriai feladatok és goniometriai egyenletek megoldása. Az analytikus mértan elemei a kúpszeletvonalak befoglalásával (IV. oszt.). Az elemi mathematika ismétlése gyakorlati úton, feladatok megoldásával (V. oszt.).

Használt *kézi könyvek:* **Latin:** *Scheindler,* Schulgrammatik, *Steiner és Scheindler:* lat. gyak. könyv; *Schmidt:* lat. olvasókönyv Corn. Neposból és u. a. lat. gyakorlókönyv. *Hauler:* Feladatok, *Süpfle:* lat. stilgyakorlatok. **Görög:** *Hintner:* Griechische Schulgrammatik, u. a. gr. Lese. u. Übungsbuch; *Schenkl:* Chrestomathie aus Xenophon, *Hintner:* Griech. Aufgaben. **Mennyiségtan:** *Schram u. Schüssler:* Vorschule d. Mathematik, u. a. Übungsstaff dazu. *Močnik:* Arithmetik u. Algebra, *Wallentin:* Beispiele und Aufgabensammlung, *Hočevar:* Geometrie f. Obergymn. u. a. Geom. Übungsaufgaben. *Wallentin:* Maturitätsfragen. **Német:** *Kummer:* Schulgrammatik, *Lampel* D. Lesebuch. **Történelem:** *Hannak:* Ó-kor, Közép-kor, Új-kor: Hannak—Umlauft: Histor. Schulatlas. **Földrajz és történet:** *Hannak:* Vaterlandskunde. A *természetrajznál Pokorny, Hochstetter* u. *Bisching* és *Graber* könyveit, a természettannál *Wallentin* fisikáját, a filozóhai propädeutikánál *Lindner-Leclair* logikáját és Lindner-Lukas lélektanát használták.

Az intézetnek az elmult tanévben 122 növendéke volt; ezek közül a VI. oszt.-ba 19, az I.-be pedig 42 növendék járván, a feltünő számkülönbség csak részben mutatja az évek folyamán jelentkezni szokott elmaradásokat, inkább bizonyítja az intézet iránt egyre fokozodó érdeklődést.

A VI. osztályt végzett növendékek közül *egy* betegség miatt elmaradván, összesen 18-an jelentkeztek a tanév végén érettségi vizsgálatra, mely az e czélra kijelölt akadémiai gimnáziumban tartatott meg.

Április havában tették le az elővizsgálatot a már említett tárgyakból, a melyek mintegy 10 könyvre (2000 lapra) terjedő anya-

got adnak. Ennek sikeres megállása után május hó 2—6 napjain irásbeli vizsgálatra bocsáttattak. Ezen vizsgálatok tételei a következők voltak:

I. *Német nyelv.* Mi tette Schillert a németek kedvencz költőjévé?

II. *Fordítás németből latinra:* A 15-ik drb Rademann e czímű könyvéből: 25 Vorlagen z. Übersetzen ins Lateinische bei der Abschlussprüfung auf d. Gimnasium.

III. Fordítás latinból németre: Virgil Aen. V. 601—644.

IV. Fordítás görögből németre: Plató Georgias c. 40.

V. Mennyiségtani feladatok:

1. Egy derékszögű háromszög 2 befogójának összege (s) és magassága az átfogóra (h) adva van: mekkorák a befogók, ha s=7, és h=2·4.

2. Egy háromszögben két szög úgy viszonylik egymáshoz mint 1 : 3, a szemben fekvő oldalak pedig úgy aránylanak mint 2 : 5; számíttasanak ki ezen háromszög szögei.

3. Egy szabályos öt oldalú gula alapéle a=8 dm. oldalsíkjai az alapsíkhoz 67°40′35″ szög alatt hajlanak. Mekkora a felülete?

4. Keresendő azon két kör egyenlete, melyek a kezdőponton áthaladnak és a két egyenest G.... y=8, G,.... 3x—47—25=0 érintik.

Az irásbeli vizsgálat eredményéhez képest két növendék egy évre visszautasíttatott. A julius hó 9., 11. és 12. napjain megtartott szóbeli vizsgálatokhoz tehát 16 leánygimn. növendéket bocsátottak. A vizsgáló-bizottság elnöke dr. Scheindler Ágost középisk. tanfelügyelő volt. A vizsgálatnak nem lévén nyilvános jellege, azon csak az elnök engedélyével vehettem részt. Mint vendég jelen volt még dr. Hannak leánygimn. igazgató, s az első félnap után Ruf Jakab, budapesti áll. főreáliskolai tanár. Egy-egy jól megnyujtott félnap alatt három növendék került sorra; ennek folytán a vizsgálat három napig tartott. Az Ausztriában megszokott gyakorlathoz képest a legtöbb szellemi éberséget és frisseséget igénylő tárgygyal, a mennyiségtannal kezdődött a vizsgálat, melyre sorban következett a fizika, latin, görög, földrajz, történet és német.

A vizsgálat mertéke felette magas, a vizsgáló-bizottság magatartása szigorú, a vizsgálat lefolyása minden ünnepi momentum mellőzésével komoly volt.

Egyidejüleg a tanítónőképezdében folyó érettségi vizsgálatokat óhajtván tüzetesen megfigyelni, a leánygimnáziumban csak az első félnapot tölthettem. A növendékek nyugalma, tájékozottsága, gyors felfogása és helyes itélete, főleg pedig sok tudásuk meglepett.

A kiknek feleletét én hallottam, azoknak ismereteik a mennyiségtanban és fizikában világos és biztos, gyakorlati alkalmazásuk gyors és találó volt. A latinból gazdag szókincs birtokában s megfelelő grammatikai tudással, meglepő fordítási készséggel olvasták és magyarázták Liviust, Ovidot, Cicerót, Virgilt, Horáczot és Taczituszt; görög nyelvismereteiket túlnyomóan az Odissea fordításával igazolták, bár előfordultak Herodot, Demosthenes, Sophokles és Plátó is. Némi fogalmat adhat a növendékek készültségéről az, hogy szókincsük a fordításban sohsem hagyta cserben, hogy a grammatikai alakokkal könnyen boldogultak, s hogy a vizsgálók azon követelésének is képesek voltak minden nehézség nélkül eleget tenni, hogy a klasszikus költeményeket a versmérték határozott éreztetésével olvasták. Az első félnapon aránylag gyöngébben feleltek a történelemből, s felette keveset a német irodalomból. Az első Laokoonról, a másik Iphigeniáról beszélt igen röviden, a harmadik Schiller életét mondta el vázlatosan.

A vizsgálat eredményéről, s a leánygimnázium növendékeinek első érettségi vizsgálata jelentőségéről minden előkelőbb lap tüzetesen megemlékezett. A «Deutsches Volksblatt» a magam és Reif tanár megjelenésének hivatalos szinezetet adott, úgy magyarázván azt, hogy a kormány képviseletében és kiküldetésében vettünk részt e vizsgálatokon. Érdekes volt, hogy még a «Neue Freie Presse» tárczarovata Nordan M. tollából a klasszikus műveltség ellen Párisban is megindult mozgalmat megismertette, s maga is a szellemi arisztokráczia válaszfalát itélte el abban, addig a leánygimnáziumi növendékek érettségi vizsgálatáról közlött czikkében örömmel jelentette annak az erődnek győzelmes meghódítását,

melyet a nőemanczipáczió ellenségei eddig annyi elszántsággal védelmeztek.

De a lapok híradása a vizsgálat eredményéről nem felelt meg egészen a valóságnak. Elhallgatták ugyanis azt a két növendéket, kik már az irásbeli vizsgálat után utasíttattak egy év mulva teendő ismétlő vizsgálatra. A szóbeli vizsgálaton kettőt ugyanazon sors ért, négyen pedig két hónap mulva javitóvizsgálatot tesznek. Az eredmény tehát a következő: a leánygimnázium 18 növendéke közül megbukott nyolcz és érettségi bizonyítványt nyert tíz tanuló, a mi körülbelül megfelel a fiuk vizsgálata eredményének. A megbukottak közűl négy utasíttatott ismétlő és négy javító vizsgálatra; a tíz érett közül pedig kettő kitüntetéssel tette le a vizsgálatot. Ezeken kívül egy tanítónő mint magántanuló szintén jó eredménynyel vizsgázott.

Ez a közepes siker azonban, mint már említettem, inkább jellemzi az alkalmazott mérték magasságát, mint a növendékek képzettségét. Azon kívül, hogy a növendékek nem számíthattak egyetlen tárgy alul sem felmentésre, s hogy az érettségi vizsgálat előtt a már említett súlyos elővizsgálatot kellett kiállaniok, figyelmet érdemel az a körülmény is, hogy a fiuk évek során át ismert saját tanáraik által vizsgáltattak, a leányok pedig teljesen idegen vizsgáló-bizottság elé kerültek. Mindez a külső eredményt is lényegesen a leányok javára változtatja.

Hogy a leányok készültségéről és egyúttal természeti képességükről a vizsgálat folyamán illetékes helyen szerzett tapasztalatokról értesüljek, a vizsgálatok befejeztével meglátogattam az akad. gimnázium igazgatóját, Slameczka Frigyest, a ki a következőképen nyilatkozott.

A mit szorgalommal lehet megszerezni, és az emlékező tehetség segélyével megtartani, abban a leányok a fiukat messze felülmulják. A hol ellenben önállóságra, logikai feldolgozásra és áttekintő összefoglalásra van szükség, ott a leányok a fiuktól elmaradnak. Mathematikai dolgozataik, valamint görög, és németből latinra készített fordításaik gyengébbek voltak, német fogalmazványuk a fiukéval egyenértékűnek találtatott, latinból németre

készített fordítások pedig fölötte állottak a fiuk hasonnemű dolgozatainak. Az általános benyomás teljesen kielégítő volt.

A mindenáron kételkedő jelentéktelen külsőséget és hatásvadászatot láthatott a leánygimnazium fényes zárünnepélyében, melyen a leányok középkori német költők műveit adták elő eredeti szövegben, s latin és görög klasszikusokat szavaltak, szintén eredetiben, értelmesen és gyönyörűen.

Az érettségi vizsgálat meggyőzött arról, hogy ez komoly képzésnek és alapos képzettségnek volt az eredménye.

És ezzel befejezhetném ismertető jelentésemet. Mégis, bár röviden, meg kell itt még emlékeznem azokról a nézetekről, melyek nálunk a leányok középfokú oktatására vonatkozólag felmerültek, s melyeket előbb már érintettem. A bécsi leánygimnázium szervezetének ismeretéből, s a megbeszélt érettségi vizsgálaton szerzett tapasztalatokból talán némi tanulságot vonhatunk az újabb nőnevelési intézményeknek nálunk még folyamatban levő kialakulására.

Néhány hónappal előbb, mint n. Wlassics Gyula közoktatásügyi miniszter úrnak az egyetemi nőképzést illető korszakalkotó intézkedése felső szankczióval ellátva nyilvánosságra jutott, dr. Herczegh Mihály egyetemi tanártól a «Magyar Ujság» márcz. 18. számában egy tárczaczikk jelent meg, mely a nőknek orvosokká és gyógyszerészekké leendő képeztetésének, kérdésével foglalkozott. Ebben a nőknek az érettségi vizsgálatra bocsátásáról levén szó, dr. Herczegh azon nézetét fejezti ki, hogy az érettségi vizsgát a nőkre nézve is azon feltételekhez kellene kötni, hogy a 8 éves gimnáziumi tanfolyamot ők is nyilvánosan kijárják. A czikk a nőneveléssel foglalkozók körében figyelmet keltett, s a «Nemzeti Nőnevelés» is ismertette 1895. évi április—május havi füzetében.

Mikor aztán ugyanazon év deczember havában a közoktatásügyi miniszter úrnak e tárgyban kiadott rendelete megjelent, dr. Herczeg Mihály fenti czikke hozzájárulhatott azon felfogás kialakulásához, hogy az érettségi vizsgálathoz szükséges előképzettség megszerzése teljesen a fiugimnáziumok módjára szervezett

iskolákban történhetik csak meg.* Az Orsz. Nőképző Egyesületben egy leánygimnázium szervezése ügyében megindult mozgalom is kedvezhetett ezen felfogásnak, annyival inkább, mert az intézeneve korábban született meg, mint szervezete, s mert egyesek a név után indulva, ezt mindjárt a régi fogalomhoz kötötték, nem is gondolva arra, hogy ennek az új nőnevelő-intézetnek a gimnázium név daczára is másnemű szervezete lehet mint a hasonnevű finevelő-intézetnek. Mi természetesebb, mint hogy ez a téves, ma már lehetetlennek bizonyult felfogás jogosult reakcziót szült. Ez a II. orsz. és egyetemes tanügyi kongresszus nőnevelési szakosztályában a «leányok középfokú oktatásának reformjáról» tartott előadásokban nyert kifejezést. És minthogy a szélsőségek mindig szélsőséget szülnek, ez alkalommal sem történhetett máskép.

Ha egyesek a leányoknak érettségi vizsgálatra előkészítését teljesen a főgimnázium módjára szervezett 8 éves leánygimnáziumban tartották csak lehetségesnek, Szuppán Vilmos e czélra egyáltalán nem kiván új iskolát, mert szerinte ezt a feladatot a reorganizálandó felsőbb leányiskola teljesítheti a legczélszerűbben. Ujabb középfokú leányiskola felállítása csak káros lenne az általános nőnevelésre, megbontaná a leánynevelés egységességét és szükségtelen új áldozatokkal terhelné meg az államot és a társadalmat. Szuppán ugyan «a fiukéval egyező» gimnáziumból indul ki, de a mit ezekről mond a már fennálló felsőbb leányiskolák egyeduralma érdekében, minden *más* szervezetű újabb középfokú leányiskolára (leánygimnáziumra) is volna elmondható. Kevésbbé radikális, de egyúttal kevésbbé következetes mint Szuppán, Marusák Pál igazgató, a ki ugyanazon kérdésben értekezett. Azt mondja ugyanis: «a teljes, nyolcz osztályú leánygimnáziumot mint az egyetemi tanulmányok előkészítő iskoláját elfogadom s értem.» Utóbb már azt mondja: «De szerintem a tervezett leánygimnáziumok felállítása nemcsak nem szükséges, nem is lehetséges.» Határozati javaslatának 5. pontjában meg épen ezeket mondja: «Végül a nők egyetemi

* A leánygimnázium érdekében a Nemzeti Nőnevelésben már évek óta folyt az eszmecsere. *Szerk.*

tanulására vonatkozólag ugyancsak a felsőbb leányiskolák jogosíttassanak ott, a hol annak szüksége mutatkozik, két éves fakultativ kurzusok berendezésére, melyeken a felsőbb leányiskola VI. osztályának bevégzése után az arra hivatottak speczialiter az érettségi vizsgálatra lennének előkészítendők.»

Ezekben a következetlenség ép oly nyilvánvaló, a milyen feltünő a két előadónak egyértelmű czélzatossága, mely határozati javaslataik 3. pontjának csaknem szószerint azonos szövegezésében jut leginkább kifejezésre.

Ez a czélzatosság ingerelte aztán Alexander Bernát drt felszólalásra, kijelentvén, hogy a felsőbb leányiskolák tanterve oly fogyatékos, annyira hiányos, oly hibás, hogy ezen intézetek fentartása érdekében egy nagy horderejű mozgalommal szembe szállani, egy következményeiben kiszámíthatatlan fontosságú nagy ügyet elejteni, nem volna sem helyes, sem észszerű épen a tanügy érdekében.... Mi, a kik e (a hat. javaslat 3. pontjában említett) mozgalomhoz csatlakoztunk, abból a szempontból indultunk ki, hogy toldozás-foltozással e kérdést megoldani nem lehet, nem lehet holmi melléktantárgyak felvételével a nőket az egyetemre képesíteni, hanem azoknak, kik az egyetemre kivánnak lépni, az egyetemre előkészítő becsületes középiskolai tanfolyamon kell keresztül menniök.»

A kölcsönös felvilágosítás után a határozati javaslat 3. pontja elhagyatott ugyan, de az «is» szócska pótlásával meghagyatott a 4. pont, melynek értelmében «a kongresszus a felsőbb leányiskolákban (is) látja azt az intézetet, melyre szervezetének és tantervének amúgy is kivánatos reviziója mellett rá lehetne bizni a kiváló növendékeknek egyetemi tanulmányokra való előkészítését.»

Az Alexander Bernát dr. által említett «egyetemre előkészítő becsületes középiskolai tanfolyam»-ot szervezetében nem ismervén, ahhoz nem szólhatok hozzá; a határozati javaslat idézett 4. pontját azonban veszedelmesnek tartom, úgy a felsőbb leányiskolának természetszerű fejlődésére, mint az érettségi vizsgálatra előkészítő tanfolyam helyes kialakulására nézve.

Hogy a felsőbb leányiskolák szervezete és tanterve reviziót

követel, abban azok után, a miket Szuppán is felsorolt, kételkedni nem lehet. Az ú. n. másodrendű felsőbb leányiskolákat meg kell szüntetni, az első rendüekben pedig szerves kapcsolatba kell hozni a tantárgyakat. Ha ez megtörténik, a felsőbb leányiskola betöltheti hivatását, a mely nem egyéb, mint az, hogy jobb módú családok leánygyermekeinek megfelelő *általános* műveltséget közvetítsen. Ez a czél adja meg a felsőbb leányiskolának létjogát, ennek elérésére irányított törekvéseiben meríti ki rendeltetését. Növendékeit a nemüknek és leendő élethivatásuknak megfelelő nevelésben és tudományos kiképzésben részesíti, s abban a korban adja őket vissza családjuknak, mikor a saját háztartásuk vezetésére való rendeltetésükhöz képest megszerezhetik még azt a gyakorlati és társadalmi képzettséget, a mely tőlük egykor, mint a családi élet központjától sajátos körülményeik megkövetelnek.

Mégis ennek a *külön* czélnak szem elől tévesztése okozza mindig azokat a törekvéseket, melyek minden más iskolától független szervezetének keretét szétfeszíteni igyekeznek.

Az a jóhiszemű buzgóság táplálja ezen törekvéseket, mely azzal ámítja magát, hogy másnemű intézetekhez való közelítése és idegen feladatok elvállalása emeli a felsőbb leányiskolák tekintélyét. Pedig a hogy az egyes ember nem szolgálhat két úrnak egyenlő odaadással, úgy egy intézet sem felelhet meg különféle czéloknak. Ez okból az egységes középiskola is megoldatlan problema fog maradni, s legfeljebb mint egyenjogosítású középiskola nyer majd megoldást. A felsőbb leányiskola is túllépi természetes életfeladatát, mikor hol a tanítónőképezde szervezetébe furakodik, hol a felső tanulmányokra előkészítő lányközépiskola feladatait ambiczionálja. Ebbeli törekvései daczára sem pótolhatja az említett intézeteket, s egyúttal elmarad saját rendeltetése czéljától. Ha igaz, a mit legbuzgóbb, s ezzel együtt legtúlzóbb apostolai mondanak, hogy a felsőbb leányiskolák jelenlegi létszáma csak az esetben maradhat meg változatlanul, ha növendékei részére a tanítónőképezde III. osztályába való átlépés kedvezményét ezentúl is biztosítják, még pedig az eddiginél nagyobb mértékben, úgy ez a fels. leányiskolák létjogosultságára a legsúlyosabb itélet. Akkor a fel-

sőbb leányiskolák egy része megszüntetendő, illetőleg polgári iskolává változtatandó át, a mely a tanítóképezde természetes előiskolája. Semmiféle szakképzés nem szenvedheti el, hogy a tanfolyam derekán keveredés történjék a tanulóanyagban. Ez a képezdék rovására adott oly kedvezménye a felsőbb leányiskolai növendékeknek, melyet a tanítónőképezdék fokozatos szaporításával mindinkább korlátozni, sőt végkép megszüntetni kell. A felsőbb leányiskolák lovagjai oly túlságba csapnak nemes ügyszeretetükben, hogy a saját növendékeik részére felállítandó csonka (csak 3. és 4. osztályú) tanítónőképezde pedagógiai szörnyszülöttjétől sem riadnak vissza, sőt dédelgetik is. Szinte csodálom, hogy mikor a felsőbb leányiskolát a középiskolai érettségi vizsgálatra legczélszerűbben előkészítő leány középiskolává akarják tenni, a tanítónőképezdét is nem olvasztják fel teljesen szervezetében. Pedig a sajátos szervezetet igénylő leánygimnáziumot sem fogja sohasem pótolhatni. A bifurkáczió felbomlasztaná saját organizmusának egységét, a nélkül hogy elérhetné az eredeti hivatásától idegen czélt. A felsőbb leányiskola *önálló, és befejezett általános műveltséget* nyujtó intézet, a leánygimnázium csak *előkészítő tanfolyam* felső szakképzés számára. E két különnemű feladatot összeerőszakolni nem lehet. Épen a mire hipothezisük igazolására hivatkozni szeretnek, a középiskolák és felsőbb leányiskoláknak törvényes czélmeghatározása czáfol rájuk a legerősebben. A magasabb általános műveltség nyujtásának közös czélja mellől ugyanis eltekintenek, a középiskolák feladatának attól a részétől, mely az általános műveltséghez a «*felsőbb tudományos képzésre előkészítést*» csatolja. Pedig ebben az *és*-ben rejlik a két iskola különnemű rendeltetésének legélesebb kifejezése, s ez az *és* teszi lehetetlenné összeolvadásukat.

Szuppán Vilmos abban a füzetben, melyben már említett kongresszusi előadását külön kiadta, a reorganizálandó felsőbb leányiskola tantervtervezetet is közli, még pedig a leánygimnáziummal való kombináczió szerint. Egy pillantás e tantervre feltünteti azt a lényegbe vágó és minden bizonynyal a képzés eredményében is kifejezésre jutandó különbséget, melyet a bécsi leánygimnázium-

nak *mint ilyennek szervezése* és a magyar felsőbb leányiskolának erőszakos *hozzáidomítása* már eleve feltételezni enged.

Mindazonáltal a bécsi leánygimnáziumot sem óhajtottam mint utolérhetlen tanügyi intézményt bemutatni. De mindenesetre egyik érdekes tipusául szolgál a gimnáziumi leányiskoláknak, s egyúttal támogatására azon felfogásomnak, hogy nem az «egységesítés» hangzatos szólama alá foglalt uniformizálása az intézeteknek, mint inkább az önálló iskolatipusok szabad kialakulása kedvez a tanügyi czélok minél tökéletesebb megvalósításának.

Budapest.

Dr. Radnai Rezső.

ISKOLÁBA FEL!

Beh sok mama aggódik így tanév elején az első iskolai naptól! Aggodalma hamis képet rajzol képzelete elé iskoláról, tanítóról. Félti gyermekét, hogy ott túlköveteléssel várják, s azért teljesen elhibázott módon készíti elő a kis tankötelest az első nagy lépésre.

Az ép, egészséges gyermeknek élénk a munkaösztöne.

Ám téved az a szülő, a ki a kisded ezen ős ösztönét iskolai ismeret nyujtásával siet kielégíteni, hadd tudjon az ő gyermeke többet, mint másé, a midőn az iskolába beköszönt. Csodálja is a tanító, mi mindent szajkolt már be az a kis hat éves, és e mellett mily keveset ért meg mindabból, a mit maga körül lát, hall, érez!

Olyan ez a korai tudás, mint ama mesterségesen érlelt, korai, szemre való gyümölcs, melynek se zamatja, se édessége. Pedig mily nagyra van vele a mama. Az ő kicsikéje tud ám már írni, olvasni egy kicsit, meg — Uram bocsá' — 100-ig számlálni. «Tessék, kérem, előre ültetni!» Ez a stereotip kivánsága a legtöbbjének. Ugyan, kérem, értessük meg már az ilyen szülékkel, hogy ne bántsák a betüket, meg a számjegyeket!

Sokkalta nagyobb szolgálatot tesznek gyermekeikkel, meg az iskolával, ha a még nem tanköteles gyermeket engedik szabadon mozogni, játszani, s ezen mozgás, játszás közben nyujtsanak tápot ébredező munkaösztönének. Utasítsák, hogy szép képes könyvét figyelemmel nézze, tanítsák építő kövekből, homokból, miből házat építeni, kerti eszközeikkel kertecskét mívelni, szövethulladékokból bábut öltöztetni, tűz nélkül sütni, főzni. Nagy Isten! mennyi itt a dolog, csak foglalkozni akarnának a szülék kisdedeikkel; nem

szólunk azokról, a kik nem érnek reá, de hány van, a ki ráérve sem teszi.

Sokan meg épen azt hiszik, hogy ez idővesztegetés, eljátszik a kicsike magában is, inkább előkészítik az I. osztályra.

Így aztán sok ilyen készültségű gyermek ismeri a betűt, de rosszul hangoztatván, szótaggá kapcsolni nem tudja; tud számlálni 100-ig, de számképzete annyi sincs, hogy meg tudná határozni, melyik szám nagyobb, az 5-e vagy a 8?

Azért kérjük fel egészen komolyan a szüléket, ne fogják gyermekeiket időelőtti tanulásra. Ne sajnálják tőlük az arany szabadságot, a gondtalan gyermekkor boldogító játékait. Nem sokáig tart ez a gyöngyélet, tudjuk, s ha egyszer vége szakad, örökre vége. Az élet küzdelmei, a lélek harczai megtanítják majd, hogy vége az illusióknak, az élet nem játék, hanem sivár harcz a mindennapi kenyérért. S ezt mindig elég jókor tudják meg. De az időelőtti tanítás nemcsak a gyermekkor szabadsága ellen elkövetett jogsérelem, hanem határozottan czéltalan fárasztása is a gyermekelménck. Mert ha hibás módszeren alapszik, sokkal nehezebben fogja leszoktatni tanítója selejtes ismereteiről, semmint ujakra tanítaná. De feltéve, hogy a tanítás helyes módszer alapján indult, akkor sincs benne köszönet, mert az oly gyermek, a ki tanulótársát tudásban megelőzte, az tanítás ideje alatt természetesen unatkozik, s ez baj, nagy baj!

Mennyivel boldogabbak nálánál azok a kis tacskók, a kiknek minden óra, minden nap, valamely új meglepetést szerez, s mily édes elégtétellel sietnek haza beszámolni a szüléknek, hogy íme, ismét tudnak valamicskével többet, mint tegnap. Üdvös versenyre kelnek egymás közt, hogy melyikök tudná ezt, vagy amazt utáncsinálni, míg azok, a kikre nézve ez már meghaladott álláspont, egykedvű tétlenséggel nézik ezt az eleven versenyt, sőt megesik az ilyenekkel, hogy megszokván a többiekkel nem együtt haladni, idővel elmaradnak mögöttük, s «az elsők lesznek utolsókká».

Értessük meg végre az aggódó anyai szívvel azt is, hogy az előreültetés nem involvál kitüntetést, és ha igen, úgy sokkal több ethikai hatással lesz a gyermek erkölcsére, ha azt az óhajtott

helyet saját erejével, jó magaviseletével, szorgalmával fogja kivívni fokról-fokra.

Világosítsuk fel a szülőket, félreértések elkerülése végett, hogy miért szeretjük mi jobban, ha gyermekeiket eredeti tudatlanságukban, semmint előre præparálva vezetik elénk. Nem hivatásbeli hiúságból, nem is csalhatatlanságunk tudatában, hanem a gyermek sikeres iskoláztatása érdekében óhajtjuk ezt. Nem akarjuk mi mellőzni a szülők közreműködését a gyermeknevelés nehéz munkájában, sőt. De ezen támogatást kérjük tőlük más irányban. A mely szülő alaposan elő akarja készíteni kisdedét az iskola számára, az mindenekelőtt arra szoktassa, hogy szemét, fülét, száját gyakorolja, mert azt el sem képzelhetik, hogy mennyire szószegény az iskolába kerülő gyermek, mily elégtelenek a képzetei.

Ritka az a gyermek, a ki tud szemével jól nézni, fülével jól hallgatni, s végre értelmesen beszélni a látottakról, hallottakról. A legtöbb gyermek beszédje értelmetlen, üres csacsogás. Azért korán szoktassa a szülő gyermekét, hogy környezetét jól megfigyelje, feleljen a gyermek kérdéseire szeretetteljes türelemmel, magyarázza meg neki a külvilág jelenségeit, képeskönyve ábráit, meséljen neki olykor-olykor (ne hosszasan), hallgassa meg érdeklődve (ha színleg is), midőn ő beszél el valamit, és mindenkor szoktassa arra, hogy tisztán, értelmesen, helyesen beszéljen. Ha a gyermek ily módon megtanult szemével, fülével jól figyelni, úgy, hogy tudja is, mit látott, mit hallott, ha tud értelmes mondatokban beszélni, akkor az iskola további munkájának sikere sokkal inkább biztosítva van, mintha a túlbuzgó szülő megtanítja gyermekét idő előtt olvasni, írni, számolni.

Tanév közben is folytassa a szülő üdvös közreműködését oly módon, hogy gyermekének tanulását, irásbeli dolgozatainak elkészítését ellenőrzi, munkásságra serkenti, s az iskolával az összeköttetést mindvégig fentartja. Bár sokan alkalmatlannak találnók is némely szüle látogatását, ne feledjük, hogy neki ehhez joga van, s gondoljuk meg, hogy sokkal örvendetesebb és üdvösebb jelenség a szülő érdeklődése, bizalma az iskola munkássága iránt,

mint rideg közönye, a melylyel — sajnos — még gyakrabban találkozunk. Ne riaszszuk el ezt a bizalmat. Az igazi, lelkiismeretes szülők hathatós munkatársaink. Becsüljük meg őket, ha még oly egyszerűek is!

Végül még egy rövid megjegyzést a beiratásról. Kisebb helységben, hol mindenki földiként üdvözli egymást, ott az iskola sem idegen a családhoz. A gyermekek felvételekor szivélyes, családias az érintkezés. A tanító kézszorítással üdvözli a szüléket, beszédbe elegyedik velök és gyermekeikkel, a mi mindenesetre bátorítólag hat a kis tanulókra. Nagyobb városokban, de különösen nálunk a fővárosban, a hol a szélrózsa minden irányából verődik össze a tenger népség, s még az egy ugyanazon házban lakók is mint teljesen idegenek haladnak el egymás mellett, itt sokkal távolabb áll egymástól család és iskola, semmint kivánatos volna. Itt a beiratás is a meglevő viszonyokhoz alkalmazkodva szinte rideg hivatalos színezettel bír.

Sőt van elég család, a mely teljesen üzletszerűen végzi ezt. Cselédjét küldi fel, hadd irassa be gyermekét, akárcsak a vásárcsarnokba küldené vásárolni. Nem említve a szegény munkásosztályt, mely kenyér után lát, mit szóljunk arról a míveltebb szülőről, a ki gyermekét minden kiséret nélkül küldi fel az iskolába beiratkozni! Csoda-e, ha az ily gyermek aztán üzlethelyiségnek tekinti az iskolát, a hol pénzért mérik az ismereteket! Nem-e volna szükséges ezeket a szüléket felvilágosítani, hogy kötelességök gyermekeik nevelése érdekében nagyobb tiszteletet tanúsítani az iskola iránt. Érezze a gyermek, hogy az a hely, melynek küszöbét most lépi át először, szent, akár a templom, melybe szülejével együtt jár imádkozni.

Lássa, érezze, hogy ezen pillanattól kezdve az iskola és otthona között szívélyes viszony jön létre, a melynek melegében ő bizalomteljes megnyugvással megkezdi, folytatja és szerencsésen be is fejezi első iskolai tanulmányait.

Az iskola munkásságán csak úgy lesz áldás, ha a család vele vállvetve fárad az ifjuság nevelésén!

Budapest. *Nemecskay Irma.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

Iskolai értesítőink szemléjét ez évben is sajnálkozással kell kezdenünk. A tanítónőképző-intézetek ez évben sem adtak ki értesítőket. Úgy tetszik nekünk, hogy az értesítők tanügytörténeti és pædagogiai jelentőségét még mindig nem ismerik el hazánkban kellőképen, s hogy a nőnevelő intézetek között bár jelentőségre az első hely illeti meg őket, s bár kifejtett munkásságuk áldásos hatását érzi már egész nőnevelésügyünk: a tanítónőképzők még mindig nem részesülnek kellő méltánylásban. Csakis így érthető, hogy oly fontos szükséglet mint az értesítők kibocsátása, még mindig nem talál helyet ezen intézetek költségvetésében. Nem tudjuk, kit okoljunk érte, mert hiszszük, hogy az igazgatók szívesen nyomatnák ki egymás és a közönség okulására azokat az «évi jelentéseket», melyeket a ministeriumhoz különben is felterjeszteni tartoznak, de a melyek az irattárban a nyilvánosságtól teljesen el vannak zárva. Azt hiszszük mégis, hogy az igazgatók együttes aktiója le tudná az e téren mutatkozó nehézségeket győzni, a mit épen a tanítónőképző-intézetek érdekében valóban kívánatosnak kell tartanunk.

Szemlénket ez évben is a felsőbb leányiskolák értesítőinek ismertetésével kezdjük meg, mely intézetek értesítőik kiadásának pontossága, az értesítők tartalmassága és csinos kiállítása miatt is mintaszerüek. Örömmel jegyezhetjük meg, hogy mint a szemünk elé került értesítők mutatják a felekezeti felsőbb leányiskolák e tekintetben is hűségesen követik az állami felsőbb leányiskolák szép példáját.

I. *Felsőbb leányiskolák.*

1. Értesítő a budapesti m. kir. állami felsőbb leányiskola és a vele kapcsolatos női felső továbbképző tanfolyam 1897—98-iki huszonharmadik iskolaévről. Közli Szuppán Vilmos, kir. tanácsos, igazgató.

Az iskolaévet rendes időben, szeptember 1-én beiratásokkal és fölvételi és javító-vizsgálatokkal kezdették meg, 9-én volt az ünnepélyes megnyitás 10-én kezdődtek a rendes tanítások. A fölvételnél oly nagy volt a tódulás, hogy az igazgatóság a mult évi — maximálisnak tartott — 400 növendék helyett kénytelen volt 426 rendes és 11 rendkívüli növendéket fölvenni. Szükségesnek mutatkozott a IV. osztály párhuzamossá tétele is (a többi valamennyi párhuzamos volt) de az intézetben hely

nem lévén, a IV. osztály 50 növendékkel tetemesen meghaladta a normális létszámot. A tanítás megkönnyítése végett ez osztályban is csoporttanítás volt a német nyelvből, számtanból és kézimunkából. Az osztályok száma a továbbképzőt is hozzáértve tizenkettő volt. Az intézet igazgatója és tanári testülete nagy gondot fordított a növendékek *vallásos nevelésére*, s a vallásos érzület fokozására iskolai ájtatosságot tartottak a rendes hittani órákon kívül minden hétfőn reggel és a nagyobb iskolai ünnepek alkalmával, úgy mint az évnyitó és záró ünnepen a király és királyné nevenapján. Csoportosan járultak a katholikus növendékek karácsonykor és húsvétkor a szent gyónáshoz, mintegy harmincz növendék vette fel a bérmálás szentségét; az evangelikus református és ágostai hitvallású növendékek közül többen járultak a confirmatióhoz. Az egyházi éneket minden felekezet tanulta. Az egészségi állapot fentartására is megtörténtek a legmesszebbmenő intézkedések s az egészségi állapot valóban igen kedvező volt, mit a mulasztások csekély száma igazol. *A testi nevelés* érdekében a rendes tornaórákon kívül *táncztanfolyamot* tartottak.

A tanítás az 1890-ben megállapított «Állandó tanítás-menet» szerint zavartalanul folyt s a kellő ismétlések mellett a legszebb sikert mutathatta fel a testület. E siker fokozása végett az első osztályban ez évben is heti hat órát tartottak a magyarból öt helyett; csoportosítás volt a franczia és németnyelvből. A tehetségesebb tanulók rendkívüli rajztanításban részesültek, hol különösen festésben gyakorolták magukat. Néhány növendék gyorsírást is tanult. A növendékek összesen tíz egy-egy osztály 2—3 *tanulmányi kirándulásban* vett részt; leginkább képtárakat, gyüjteményeket szemléltek meg, de voltak az Aquincumban és az állatkertben is. *Iskolai ünnepek* a kellő számban és kiváló sikerrel tartattak. A legszebb és legnagyobb ilyen ünnep volt április 16-án az 1848-iki törvények megalkotásának emlékére. Ez ünnep két részből állott, mint már erről annak idején megemlékeztünk. A délelőtti ünnepen az 1848-iki események fontosságát méltatták megfelelő ünnepi beszédekben; este pedig Torkos László «Nagy Idők» czimű remek alkalmi költeményét adták elő a növendékek. Az értesítő örömmel jegyzi e napot az intézet legfényesebb napjai közé, s köszönettel említi fel a testületi tagok buzgóságát a növendékek lelkesedését és anyagi áldozatkészségét, mely a szép siker létrehozta. *A tanári testület* tizenöt értekezletet tartott, melyekben a tanítás és nevelés ügyeivel foglalkozott. Uj tanmenetet készített fogadott el a IV. osztály csillagászati és természettani tananyagára nézve, továbbá a *kézimunka tananyagára* nézve. *A tanári testület* tagjai közül elhunyt Rayé Lajos az intézet tisztelt öreg franczia mestere, kiről az értesítőben meleghangon írt életrajz van közölve. A testület tagjai közül többet ért magas kitüntetés: így Károly György Hugó és Révy Ferencz, czímzetes igazgatók lettek. Szuppán Vilmos a vidéki állami felsőbb leányiskolák felügyeletével bízatott meg és az 1900. évi nemzetközi kiállítás magyar rendező bizottsága tagjává neveztettek ki; Sólyomné Rózenberg Izabella párisi tanulmányútra küldetett. Nagy örömmel jegyzi fel az értesítő a nagyszabású «Révy-ünnep» lefolyását, melyet Révy Ferencz 25 éves tanári jubileuma alkalmából rendeztek az intézet régi növendékei. *Irodalmi tevékenységet* fejtettek ki, Szuppán Vilmos igazgató, dr. Hoffmann

Frigyes, dr. Károly György Hugó, dr. Szabó Péter, Almási, dr. Balogh Tihamér és Torkos László. A *Torkos László* «Nagy Idők» czimű költeményének kiadásából befolyt 246 forint 15 krajczár nyereségből *alapítványt* létesítettek az iskolában gymnasiumi tanulmányokat folytató szegény sorsú tanulók segélyezésére, mely alap már létesítése első évében 396 forint 15 krrajczárra emelkedett. A testület tagjai között a következő nők voltak: *Bacherné Goldzieher Ilona, Bokelbergné Zimmermann Ilka, Bosányiné Edwards Ellen, Buzogány Ágnes, Décsei Janka, Egan Lujza, Hermann Róza, Kurczné Zelles Etelka, Odor Emilia, Odor Henrietta, Schlatterné Juhász Krisztina, Sólyomné Rózenberg Izabella, Szekeres Margit, Tedeschi Borbála, Vargyasné Petz Vilma.*

A növendékek létszáma volt (30+34) + (39+37), + (40+45) + 54+ (43+44) + (38+35) összesen 437; *vallás szerint:* római katholikus 126; ágostai evangelikus 17; helvét evangelikus 11; görög keleti 2; izraelita 281; *anyanyelv szerint:* magyar 434; német 2; lengyel 1.

Az értesítőben érdekes és tanulságos feljegyzést találunk a sablonos anyag-kimutatás helyett t. i. a tárgyalt olvasmányok és a kidolgozott irásbeli feladatok czimeit a magyar, német, franczia és angolnyelv és irodalomra nézve; ezt követi a használt tankönyvek jegyzéke, majd az iskola felszerelésének és könyvtárának gyarapodásáról szóló kimutatás. A *felszerelés* e szerint vétel útján 448 forint értékü tárgygyal, s ugyancsak értékes ajándékokkal gyarapodott. A könyvtár gyarapodása is jelentékeny mintegy 300 művet tesz; ezenkívül 24 tudományos és szakfolyóiratot járatott az intézet. Kimutatja az értesítő a továbbképző tanfolyam 23 növendéke által elvégezett tananyagot is és különfejezetet szentel az iskola *gimnáziumi* irányú osztályainak is. Erről folyóiratunk más helyén emlékezvén meg, itt csak azt említjük fel, hogy az egyik V. osztályból a latingyelvet 27 növendék tanulta. A jövő évi felvételekre vonatkozó utasítás rekeszti be a tartalmas 107 lap terjedelmü füzetet.

*

2. A Budapest székes-fővárosi I. kerületi nyilvános községi felsőbb leányiskola hatodik értesítője az 1897—98-iki tanévről. Szerkesztette Póra Ferencz, igazgató.

Az év történetéből kiemeljük (a közlés sorrendje szerint), hogy az intézet növendékei a VI. osztály végzése után felvétetvén a tanítónőképzők harmadik osztályába, ott jól megállják helyüket; az angol tanfolyamot 10 tanuló látogatta; a vizsgálatokat Berecz Antal ministeri biztos elnöklete alatt a szülők csekély érdeklődése mellett tartották meg; a ministeri biztos öt ízben látogatta meg az iskolát s a tapasztaltak fölött elismerésének meleg szavakban adott kifejezést. *Az egészségi állapot* elég jó volt; de a növendékek 3½ százaléka testvéreik ragályos betegsége miatt ki volt tiltva. Iskolai ünnepet ültek a király nevenapján a királyszobrok alkalmából, az igazgató nevenapján, márczius 15-én, április 11-én és junius 8-án ünnepi beszédekkel, hazafias dalokkal és szavalatokkal. A királyszobrok ünnepén *Győri Ilona* tartotta az ünnepi beszédet, s e szép beszédet az értesítő közli is. A tanári testület tagjai közül irodalmi téren is működtek dr. Anderkó Aurél,

György Ilona és Póra Ferencz igazgató. A tanári testület tagjai között a következő nők vannak: *Anderkóné Kronich Melanie, György Ilona, Novákné Tavaszi Margit, Pogátsné Standinger Zsófia, Szalkay Elvira, Ujházy Irma. A növendékek létszáma* volt: 169; *vallás szerint:* római katholikus 147; görög keleti 1; evangelikus református 6; ágostai evangelikus 6; izraelita 9; anyanyelvre? Tanszer, könyvtárgyarapodásról kimutatás nincs; közli az értesítő a növendékek névsorát, a segélyezéseket és jutalmazásokat, a használt könyvek jegyzékét, a felvételre vonatkozó tudnivalókat. A füzet elején a felsőbb leányiskola czélját fejtegető rövid értekezés van.

*

3. Értesítő a beszterczebányai m. kir. állami felsőbb leányiskola 1897—98-iki iskola évéről. Tizenötödik évfolyam. Közli Kerner Péter, igazgató.

A tanévet szeptember 4-én ünnepiesen nyitották meg és minden megszakítás nélkül folyt a tanítás junius hó 7-éig. A tanári testületben több változás történt nevezetesen Kernerné Holló Julia 30 évi tanítónői működés után nyugdíjba vonult, Freyler Berta és Kemenszky Kálmán eltávoztak az intézettől, Kerner Margit és Réthy Gábor pedig ujonnan neveztettek ki az intézethez.

A tanári testületben a következő nők voltak: Gútáné Oláh Mária; Jurkovichné Károlyi Ilona, Kerner Margit, Litschauer Teréz, internátusi igazgatónő. Serédy Ilona, Hauffer Emilia, Svetschine Georgine, Vranyiczányi Gabriel. *A növendékek létszáma* némi gyarapodást mutat; ez évben 187 volt az a mult évi 184 növendékszámmal szemben. *Vallás szerint:* római katholikus 87; ágostai evangelikus 48; evangelikus református 7; izraelita 45. *Nemzetiségre nézve:* magyar 184; német 1; tót 2; anyanyelvre nézve: magyar 124; német 43; tót 20. A tanulók összesen 5274 órát mulasztottak, legnagyobbrészt betegség miatt; átlag 30 óra mulasztás esett egy-egy növendékre; legkevesebb a második osztályban 15, legtöbb a VI. osztályban 46. Igazolatlan óra csak négy fordult elő a harmadik osztályban. Nagy nehézségekkel küzdött az iskola a növendékek hiányos nyelvismerete miatt, a tanítás eredménye mégis minden jogos igényt kielégített. A valláserkölcsi nevelésre itt is nagy gondot fordítottak; a vallási gyakorlatokon a felekezetek kivánságaihoz képest tanítónők vezetése mellett vettek részt a növendékek; a tanítást mindig közös imával kezdették és végezték. A hazaszeretet ápolására öt iskolai ünnepet rendeztek: november 19-én, október 26-án a királyszobrok ünnepén, márczius 15-én, április 16-án és junius 8-án. Az egészségi állapot kedvező volt, járványos betegség elő sem fordult. Az értesítő közli a felsőbb leányiskolák szervezetének kivánatát, a növendékek névsorát, a tanítási anyag kimutatását, használt könyvek jegyzékét. Az internátus házi rendjét. *Az internátusi helyiségek* mind czéljuknak megfelelők, az internátusban 37 növendék lakott gondos családias, házias nevelésben részesülvén. Az internátusi nevelés díja 300 forint, a zongoratanítás díja külön 50 forint, szertár, könyvtár gyarapodásáról kimutatás nincs. Az értesítő elején *Réthi Gábor*tól *értekezés* van e czímmel «Gondolatok a leánynevelés körül».

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Királyunk gyásza. Király Ő Felsége a következő kiáltványt intézte alattvalóihoz Felséges neje halála alkalmából:

Népeimhez!

A legsúlyosabb, legkegyetlenebb megpróbáltatás ért Engem és Házamat.

Hitvesem, trónom ékessége, hű társam, a ki *életem legnehezebb óráiban vigaszom és támaszom volt*, kiben többet vesztettem, mint azt kimondhatnám — nincs többé! Egy rettenetes végzet elragadta őt Tőlem és népeimtől.

Egy gyilkos kéz, azon őrjöngő szenvedély eszköze, mely a fennálló társadalmi rend megsemmisítését czélozza, a nők legnemesbike ellen emelte tőrét és vak, czéltalan gyűlölettel átdöfte azon szivet, mely gyűlöletet nem ismert és csak a jóért dobogott.

Azon határtalan fájdalom közepette, mely Engem és Házamat ért, szemben ama hallatlan tettel, mely borzalomba ejti az egész művelt világot, *mindenek előtt szeretett népeim hangja az, mely enyhitően hat szivemig.* Midőn az isteni végzés előtt, mely oly súlyos és felfoghatatlan csapást mért Reám, alázattal meghajlok, *hálát kell adnom a gondviselésnek azon nagy kincsért*, melyet számomra fentartott: *a milliók azon szeretetéért és hűségéért, mely a szenvedés órájában Engem és Családomat környez.*

Közel és távol, fent és alant, ezernyi alakban nyilvánult a gyász és fájdalom az Istenben boldogult Császárné és Királynéért. Megható összhangban cseng minden ajakról a panasz a pótolhatatlan veszteség felett, mint hű viszhangja annak, a mit lelkemben érzek.

A mint én forrón szeretett hitvesem emlékezetét szentül őrzöm holtiglan, úgy népeim hálája és tisztelete maradandó emléket emel Neki minden időkre.

Sajgó szívem mélyéből köszönetet mondok mindenkinek az odaadó részvét ezen újabb zálogáért.

Midőn az ünnepi hangoknak, melyeknek ezen évet kisérni kellett volna, el kell némulniok, a ragaszkodás és hű együttérzés e számtalan tanuságaira való visszaemlékezés, *azon legbecsesebb adomány marad számomra, melyet Nekem népeim nyujthattak.*

Fájdalmunk közössége *újabb, benső köteléket fűz a trón és a haza közt.* Népeim változhatatlan szeretete *megerősít kötelességem nemcsak*

azon fokozott érzetében, hogy a Reám bizott küldetésben kitartsak, hanem megerősít egyszersmind a siker reményében.

Esedezem a Mindenhatóhoz, a ki oly nehezen sújtott, adjon erőt, hogy *véghezvihessem azt, a mire hivatva vagyok.* Imádkozom, áldja meg népeimet és világosítsa fel őket, hogy megtalálják a szeretet és egyetértés útját, a melyen *viruljanak és boldoggá legyenek.*

Kelt Schönbrunnban, 1898. évi szeptember hó 16-án.

Ferencz József, s. k.

*

Az Erzsébet-rend alapítása. Király Ő Felsége szeretett neje emlékét megtisztelni és megörökíteni akarván, új *női rendet* alapított. Ezen legfelsőbb elhatározását két leiratban adta köztudomásra. Az első báró Bánffy Dezsőhöz, Magyarország miniszterelnökéhez van intézve s következőképen szól:

Kedves báró *Bánffy!* Indíttatva éreztem magamat, Istenben boldogult hőn szeretett hitvestársam *Erzsébet* császárné és királyné gyászos emlékére és névvédnöknője thüringiai Szent Erzsébet tiszteletére, a női nem számára egy rendet alapítani, melynek az «*Erzsébet-rend*» nevet adtam.

Ezen renddel egy érem is össze van kötve, mely az «*Erzsébet-érem*» nevet viselendi.

Midőn Önt erről értesíteném, közlöm Önnel egyidejüleg azon kéziratom másolatát, melyet ezen alkalomból Házam és a külügyek miniszteréhez intéztem, valamint az Erzsébet-rend Általam jóváhagyott alapszabályainak másolatát.

Kelt Schönbrunnban, 1898. évi szeptember hó 17-én.

Ferencz József, s. k. B. *Bánffy*, s. k.»

A másik legfelsőbb rendelet a következő:

Kedves gróf *Goluchowski!*

A legmélyebb fájdalomtól lesújtva azon pótolhatatlan veszteség következtében, mely Engem, Házamat és népeimet forrón szeretett Hitvestársam *Erzsébet* császárné és királyné hirtelen elhunyta által ért és azon szándéktól vezéreltetve, hogy az Elhunytnak egy maradandó emléket alkossak, egy női érdem-rend alapítását határoztam el, melyet mélyen gyászolt, Istenben boldogult Hitvestársam emlékezete iránti kegyeletből és az Ő védszentje thüringiai Szent Erzsébet tiszteletére *Erzsébet-rend*-nek neveztem el.

A jóttevés és embertársai fájdalmainak enyhitése volt az, mire a Megboldogult egész életén át törekedett; szolgáljon tehát ez ujonnan alapított rend is arra, hogy általa oly érdemek nyerjék el jutalmokat, melyeket asszonyok és hajadonok különböző hivatási körükben vagy pedig a vallás, emberszeretet és jótékonyság terén szereztek maguknak.

E renddel egy érem is van kapcsolatban, mely *Erzsébet-érem*-nek lesz nevezendő.

Midőn Önt erről további megfelelő intézkedés végett értesítem, egyszersmind az Erzsébet-rend alapszabályainak Elém terjesztett és itt visszacsatolt tervezetét is jóváhagyom.

Kelt Schönbrunnban, 1898. évi szeptember hó 17-én.

Ferencz József, s. k.

*

A Mária Dorothea Egyesület Erzsébet királyné halála alkalmából a következő részvétfeliratot intézte Király Ő Felségéhez.

Császári és apostoli Királyi Felség!

Legfelségesebb Urunk.

Szivünk fel-felzokogó fájdalmától lesújtva jelenünk meg Felséged király trónjának zsámolyánál, hova milliók tekintenek ma könybe borult szemekkel. Felséged királyi nejét, Magyarország fenkölt lelkű királynőjét, a legnemesebb női erények ragyogó koronájával ékesített fejedelemasszonyt, orozva gyilkolta meg egy elvetemedett szörnyeteg! Megmérhetetlen Felséged fájdalma, megmérhetetlen hazánk vesztesége, megmérhetetlen a mi gyászunk.

E tengernyi gyász és bánat között milliók részvéte esd enyhülést Felséged királyi szivére; milliók imája száll ég felé megnyugvást, vigasztalást és áldást kérve a Mindenhatótól Felségedre és Királyi házára.

Honleányi hódolattal könyörgünk Legfelségesebb Urunk, Királyunk, engedje meg, hogy a magyar tanítónőknek Mária Dorothea kir. herczegnő védnöksége alatt álló egyesülete a milliók sorába állva kifejezésre juttassa Felséged előtt azt a szívettépő fájdalmat, mely nemzetünk minden tagját áthatja Felséges Királyasszonyunk gyászos elmulása miatt; engedje meg, hogy alattvalói hűségünk és ragaszkodásunkról mi is tanúságot téve együtt imádkozhassunk a megdicsőült Királyasszony ravatalánál a népek millióival. Felséged magasztos példájából erőt merítve leborulunk azért az Isten elé és az ő irgalmasságába vetett bizalommal kérjük, adjon Felségednek erőt és megnyugvást a szenvedés és megpróbáltatás e nehéz óráiban. Esdekelve fordulunk Hozzá a Népek Atyjához és könyörgünk szivünk és elménk minden erejével, hogy áldja, védje és vigasztalja meg Nemzetünk Atyját, Magyarország dicsőségesen uralkodó Apostoli Királyát.

Legmélyebb alattvalói hódolattal.

A M. D. E. elnöksége.

*

Királyi kitüntetésben részesült tanítónő. A tanítással és neveléssel foglalkozó angolhölgyek veszprémi zárdájának érdemekben gazdag fejedelemasszonyát, Soóky Karolinát, a kitünő tanítónőt s a nevezett zárda által fentartott felsőbb leánynevelő-intézet közszeretetben álló főnöknőjét ritka királyi kitüntetés érte: Király Ő felsége a hazai nőnevelésügy érdekében kifejtett buzgó tevékenységének elismeréseül a koronás aranyérdemkeresztet adományozta neki. A kitüntetésben a csendes, szerény tanítói munkásságot látjuk megjutalmazva s együtt örvendünk

a derék főnöknő igaz tisztelőivel a megérdemelt jutalomnak. Adja Isten, hogy a kitünő fejedelemnő áldásos, messze vidékre kiterjedő nevelői tevékenységét továbbra is az eddigi szép siker koronázza, s hogy még igen igen sokáig fáradozhassék törhetetlen erélylyel és munkakedvvel hazai nőnevelésügyünk javára!

*

Az országos nőképző-egylet leánygimnáziumának VI. osztályát végzett növendékeknek a tanítónőképző-intézet III. osztályába való felvétele tárgyában a vall. és közoktatási miniszter úr 30112. sz. a. a következő rendeletet bocsátotta ki: «Az Országos Nőképző-Egylet elnöksége f. évi április hó 2-án kelt beadványában azzal a kérelemmel fordult hozzám, engedjem meg, hogy az egyesület által fentartott leánygimnázium VI. osztályát végzett növendékek a felsőbb leányiskolai tanulókhoz hasonlóan az elemi tanítónőképző-intézet III. osztályába léphessenek át. Minthogy a bemutatott tantervből kitetszőleg, nem tekintve a neveléstant, emlitett leánygimnásiumnál nyert képzettség legalább is olyan képességet nyujt a tovább haladásra, mint a felsőbb leányiskolákból kikerült növendékek készültsége, megengedem, hogy addig, mig a jelzett kedvezményben a felsőbb leányiskolai tanulók fognak részesülni, a a leánygimnázium VI. osztályát végzett növendékek is az elemi tanítónőképző-intézeti I. és II. évfolyam neveléstani anyagából teendő sikeres felvételi vizsgálat alapján közvetlenül a tanítónőképző intézet III. osztályába vétessenek fel.

*

A polgári leányiskolákkal egybekapcsolt kézimunka-tanfolyamok szervezete. Ma, midőn a leányiskolák tantervében a kézimunkaoktatás mindinkább háttérbe szorul, örömmel kell üdvözölnünk közoktatási miniszterünknek a kézimunkaoktatás érdekében kiadott azon rendeletét, mely a polgári leányiskolákkal kapcsolatos kézimunka-tanfolyamok szervezetét szabályozza. Hazánk több városában állottak fenn eddig is hasonló tanfolyamok, de csaknem mind más és más szervezettel bírtak, más és más tanterv alapján működtek s némelyek szervezetük fogyatékossága miatt nem is feleltek meg a céljuknak. A miniszter a jelen rendelet által a tanfolyamok egységes szervezetét kívánta biztosítani s azért a szabályzatot a tanfelügzelőknek azon felhivással küldötte meg, hogy ügyeljenek arra, hogy csak oly tanfolyamok álljanak fenn, melyek a szabályzatban kikötött feltételeknek megfelelnek.

A leánynevelésünkre oly fontos «Szervezet», melyet a miniszter 39920 sz. a. rendelettel valamennyi tanfelügyelőségnek és valamennyi egyházi főhatóságnak megküldött, a következőképen hangzik:

1. §. Polgári leányiskolával kapcsolatban, a polgári vagy felsőbb leányiskolai IV. osztályt végzett nők számára az iskolafentartó hatóságok kézimunka-tanfolyamot állíthatnak.

A tanfolyamra kivételesen oly nők is fölvehetők, a kik a polgári leányiskola négy osztályát nem végezték el, de arravalóságukat igazolják és 20 évesnél nem idősebbek.

2. §. Eme kézimunka-tanfolyamok czélja, a női kézimunka egyes

ágainak oly szakszerü művelése, hogy az ily tanfolyamot végzett nők a tanult munkanemben az önálló munkásséghoz szükséges ügyességre szert tehessenek s tisztességes megélhetést is biztosíthassanak maguknak.

3. §. A női kézimunka-tanfolyam, mint kiegészítő rész, szerves kapcsolatban van a polgári leányiskolával. Igazgatásuk és rendtartásuk közös. E szerint, ha csak valamely kérdésben külön rendelet nem intézkedik a női kézimunka-tanfolyam felől, reá a polgári leányiskolákra érvényes szabályzat alkalmazandó.

4. §. A női kézimunka-tanfolyam rendszerint két évre terjed.

5. §. Tanítási tárgyak: A) A magyar nyelvi és irodalmi ismeretek ébrentartása és a magyar nyelv szeretetének ápolása végett prózai és és költői válogatott művek olvasása.

B) Ékítményes rajz.

A rajztanítás anyaga.

a) A szépérzék növelésére alkalmas, egyszerűbb stilizált motivumok különböző stilbeli, nagyméretű mintákról szabadkézzel. Fősúly fektetendő a szemmérték, a lendületes vonalak és arányos formák iránti érzék kifejlesztésére.

A rajzolt minták szinezése egy-két szinnel, tekintettel az egymással megférő harmonikus szinezésre.

b) Egyszerűbb szalag és térkitöltések másolása különböző stilbeli, nagyobb méretű mintákról, szabadkézzel.

Természetes nagyságban való másolás, arányos kisebbítés és nagyobbítás.

Egyszerű s összhangzatos szinezés gyakorlása több szinnel.

c) Egyszerűbb változtatások, összeállítások és alakítások (de nem önálló tervezetek) jó mintákból, tekintettel az iparmunkánál való alkalmazásra.

d) A magyar nemzeti motivumok ismertetése és rajzolása. Ezekből alkotott egyszerűbb minták.

C) Kereskedelmi és könyvviteli ismeretek.

D) A kézimunka tárgyai két csoportba osztatnak. Az első csoportba tartoznak:

a) Fehérnemű- és felsőruhaszabás és varrás.

b) Szabásrajz.

c) Könnyebb vegyes munkák.

d) Varrógép kezelése.

A második csoportba tartoznak:

a) Vegyes munkák.

b) Himzés.

6. §. A részletes tanítási tervet a kézimunka-tanfolyamok saját viszonyaik s a vidéken dívó közszükségletek szerint rendezhetik be.

Általános útmutatásul a következők szolgáljanak:

1. Varrócsoport: a) A fehérneműek szabása és varrása; a kézi- és gépvarrás különböző nemei; fehérneműek rajzolása és kiszabása, természetes nagyságban papirosból, később vászonneműből. Varrás kézzel s később különböző rendszerű gépeken.

b) Felsőruha-szabás és varrás. Gyermekruhák és női ruhák készítése, kezdve a legegyszerűbb formákon; tovább haladva a divatképek

követelményei szerint készítendő öltözetekig. Mértékvétel. Szabásminták rajzolása. Kiszabás. Ruhavarrás.

c) Vegyes munkák a helyi szükségletnek megfelelőleg, nevezetesen a divatárú-munkák, bábuöltöztetés stb.

2. Himző csoport: a) Fehér, színes és műhimzés. A kézi fehérhimzés különböző nemei; u. m. hurkolás, tömött és likacsos himzés; ugyanezek gyakorlása kereten.

b) Színes és műhimzés. Monogrammok himzése; stilszerű compozicziók alkalmazása, különös tekintettel a kalotaszegi szőttes és varrottas kedveltebb darabjain, a régi úrasztalkendőkön és oltárterítőkön alkalmazott magyar motivumokra.

c) Vegyes munkák a helyi viszonyoknak megfelelőleg. Csipkevarrás, horgolás, csomózás. A magyar motivumokból a növendékekkel stilszerű kompoziczó készítésére is kisérletet kell tenni s az ügyesebb rajzoló növendékeket ebbeli törekvéseikben hathatósan támogatni.

A kézimunka tanítása közben a használt anyagokra, eszközökre, azok termelésére, készítésére és beszerzési forrásaira vonatkozólag tájékoztatás adandó.

7. §. A kézimunka-tanfolyamban a gyakorlati tárgyak tanítására csak oly tanítónők alkalmazhatók, kik a polgári iskolai tanítónők vizsgáló-bizottsága előtt tett képesítő vizsgálat alapján a női kézimunka tanítására országos érvényű oklevelet nyertek. Az elméleti oktatást az illető tantárgyakra képesített s a polgári iskolánál működő tanerők látják el.

8. §. Az elméleti tárgyak és a rajz heti óraszáma: magyar nyelv és irodalom 2 2; ékítményes rajz 3—3; kereskedelmi és könyvviteli ismeretek 1—1 óra. Összesen heti 6 óra évfolyamonkint.

A kézimunka heti óraszáma egy-egy csoportban 20 óra; ezen órák alatt egy-egy csoport első és második évbeli növendékei együttesen vesznek részt a tanulásban.

Az elméleti tárgyak és a rajz alól indokolt esetekben a tanítói testület fölmentést adhat.

9. §. A növendékek évközben egyik csoportból a másikba át nem léphetnek.

A szülő vagy gyám kivánságára megengedhető, hogy valamelyik csoport kétéves tanfolyamát végzett növendék tovább is járhasson a kézimunka-tanfolyamba.

10. §. A kézimunka-tanfolyamok munkáiból az iskolai év végén, mintegy gyakorlati vizsgálatul, az illető kézimunka- és ipar-tanítónők kiállítást rendeznek.

A tanulék a megtanult munkanemekről s az ezekben tanusított előmenetelükről évenkint bizonyítványt kapnak.

11. §. A kézimunka-tanfolyamok számára szükséges nyomtatványokat az iskolafentartó hatóságok az államkormány által szerkesztett s az egyetemi nyomda útján megszerezhető mintalapok szerint önmaguk is szerkeszthetik, ellenkező esetben az állami nyomtatványokat kötelesek használni.

12. §. A tanfolyam címe minden hivatalos iraton a következő: A ..... i ..... polgári leányiskolával egybekapcsolt női kézimunka-tanfolyam.

IRODALOM.

Posewitz Tivadar dr., a geologia jónevű tanára, benszülött szepesi ember és *Dénes Ferencz*, a híres hegymászó, kézikönyvet irtak az utazóknak e czímen: «A SZEPESSÉG, A MAGAS-TÁTRA ÉS A SZEPESI KÖZÉPHEGYSÉG.» Kiadja Budapesten a Franklin-társulat, bolti ára 1 frt 50 kr.

Igazán örvendek e mű megjelenésén, mert a «művelt nyugatot» száguldozva ismertető Bädekerektől immár csömört kaptunk, és örvendek azért is, mert a Szepességet ismertető eddig megjelent művek messze mögötte maradnak.

Hát miben is különbözik e könyv más hasonlóktól?

Nem köti magát olyan tervhez, hogy a tárgyalandó vidéket ennyi és ennyi idő alatt megismertesse, de órákban pontosan adja a távolságot a kirándulás kiindulás pontjától a czélpontig.

A turistaságnak nem a féktelen sport révén óhajt barátokat szerezni, hanem józan tanácsokat ad s lépten-nyomon figyelmezteti az utazót a természet s az emberi alkotás nyujtotta élvezetekre.

Szerzők az utakat oly pontosan irták le, hogy azt kell feltételeznem, hogy ők önmaguk tették meg az összes kirándulásokat, de épen e körülmény teszi a könyvet igazán becsessé s a nyujtott adatokat föltétlenül megbizhatókká. Pedig e könyvben nem kevesebb, mint 212 kirándulást ismertetnek részletesen és e leirások mennyi kényelmet biztosítanak a turistának!

Szemléletessé teszi a könyvet 17 kitünő térkép és 46 pompás fotográf felvétel. A helybeli kirándulások leirásán kívül adja annak a vasuti négy útiránynak tüzetes leirását is, melylyel a Szepességet megközelíthetjük; tehát e könyvvel kezünkben már a vasuton sem vagyunk passiv kollik, hanem utazásunknak czéltudatos szemlélői. Adja a könyv a Tátra magaslatu pontjainak betűrendes név- és magasságjegyzékét és jellemzi a Szepesség földjét, hegyét, vizét, népét, annak munkásságát, műveltségét, történetét.

A Szepesség nemcsak a természettudósnak ad foglalkozásra való anyagot, a ki vizsgálja a követ, a növényt, az állatot, a természet egyéb jelenségeit, de oltja a történettudós szomjuságát is, mert a letünt korokról mesélő sok műemlék van még ott; csak nyissuk meg szemünket, hogy lássunk s a látottakat pedig véssük mélyen elménkbe! A festő pedig csak győzze magát szerszámmal, van anyag, a mi őt inspirálja, hogy gondolatainak az ecsettel adjon szókat.

Kénytelen vagyok e könyvnek méltató ismertetésével kapcsán kiterjeszkedni a magam tapasztalataira is. Nem első ízben kerestem fel ez idén a Tátrát s lelkesültségem nem utoljára vitt oda. Ott méltán meditálhatunk a természet örök szépségéről, örök fenségéről s e közben meggyógyul a testben-lélekben az a sok baj, a mit az élet nehéz körül-

ményeiben úgy sem kerülhetünk el, az isteni Tátrában megerősödik testünk-lelkünk, hogy az újabb küzdelmeken minél könnyebben átessünk.

Különösen pedig a kezdő tanítónak nem ajánlhatok jobb póttanfolyamot, mintha szünidejét a Tátrában tölti el. Válaszszon néhány hétre egyéni izlésének megfelelő tartózkodó helyet (én Matlárházán szoktam lakni) s onnan tegye meg kirándulásait; meglássa, más lesz télen tanítása, mert ismereteket gyüjtött s egészséget a testnek-léleknek. A tanító tüdeje-gégéje abban az 1000 méter magas fenyűlevegőben valósággal megujul, a kirándulások pedig nem gyötrik a testet, hanem megedzik.

Ez idén csak két hetet tölthettem el a Tátrában, de mert kedvezett az időjárás, aránylag sok kirándulást tehettem meg. Augusztus 2-án reggel elutazás Budapestről s Ruttkán át megérkezés este Matlárházán. 3-án körültekintés. — 4-én a turista-úton a Tarpatak vízeséseihez és Tátra-füredre. — 5-én Zöldtó felé flóra tanulmány és alapos megázás. — 6-án Zöldtó, fölséges aludtej és Róth Márton tanár úrral (a kinek nagy érdeme van abban, hogy különösen a németeket csalogatja a Tátrába) botanikus kirándulás. — 7-én Barlangligetre és Landokra sajtért. — 8-án és 9-én Csorba-tó, Poprádi tó, Tengerszemcsúcs. — 14-én Vaskapun gyopárszedés. 17-én Késmárk és Poprád nevezetességeinek felkeresése. — 18-án és 19-én Lőcse és este érkezés Budapestre. A pihenés napjain csokrot küldtünk a hozzánk tartozóknak s lekvárt főztünk az erdei gyümölcsökből. Igaz, hogy az ilyen munka piszmogás, de vajjon a kártyázás és kávétracs nem szintén piszmogás-e?

Nekünk tanítóknak nagy gondot ad ugyan a financiális kérdés, de okkal-móddal beosztva, jut is, marad is az apró pénzből. Nem kell mindig vendéglőben étkeznünk, mert szedhetünk epret, málnát, áfonyát, gombát; aztán a havasi virágok méze, teje, vaja csak kivánatos; a jóizű árpa-rozskenyér mellé eszünk szepesi paprikás virslit, illatos landoki sajtot és brinza túrót. E lukullusi ételek elköltésénél valósággal sajnáljuk azt a tehetős embert, a ki «à quatre épeingle» toalettel kénytelen végig sínyleni a tâble d'hôte várakozásait; kár az időért!

A hegymászásnak sok a pro- és kontra barátja. A pro-barát csak felülről óhajt gyönyörködni, igaz ugyan, hogy ő magasabb szempontból is itél, mint az, a ki csak alulról élvezi a hegyet. A hegymászás különösen a tanítónak nagyon üdvös foglalkozás, de veszedelmes lehet, ha egy szál virágért vagy egyéb ál-ambiczióból letér a megjelölt ösvényről, vagy oktalan módon mászkál a sziklán. Sajnos, hogy épen az intelligens osztályból lesz évenkint egy-egy áldozata az egyéni mértéktelenségnek, már pedig a telhetetlen merész vállalkozó aztán számoljon élettel-halállal.

E könyvvel szerzők nemcsak a helyi érdekeknek tesznek nagy érdemeket, hanem az egész hazának, mert megkönnyítik vele a földrajz tanítását és szítják az utazáshoz való kedvet. Én mint tanító óhajtom, hogy az ország minden megyéjében akadjanak lelkesek, a kik szülőföldjükről ennyi hazaszeretettel irjanak. Ismételten ajánlom e könyvet mindenkinek figyelmébe és ne legyen egy tanítói könyvtár sem e kincstárnak nélküle!

Komáry Erzsébet.